LATVIJA

ZEME, ŪDEŅI, KALNI

LATVIJA

ZEME, ŪDEŅI, KALNI

SAKĀRTOJUSI LALITA MUIŽNIECE

ORIĢINĀLOS ZĪMĒJUMUS DARINĀJIS VISVALDIS RUMPĒTERIS

Darba burtnīcu 1984. gadā skolotāju seminārā pārstrādājušas skolotājas:

Silvija Kambella
Sandra Klausa
Helēna Vīksniņa

Kartes pārzīmējusi Asja Lejiņa

ALA APGĀDS

1992

TREŠAIS IESPIEDUMS
1985

CETURTAIS IESPIEDUMS
1992

Burtnīcu nav atļauts pavairot bez
ALA apgāda atļaujas

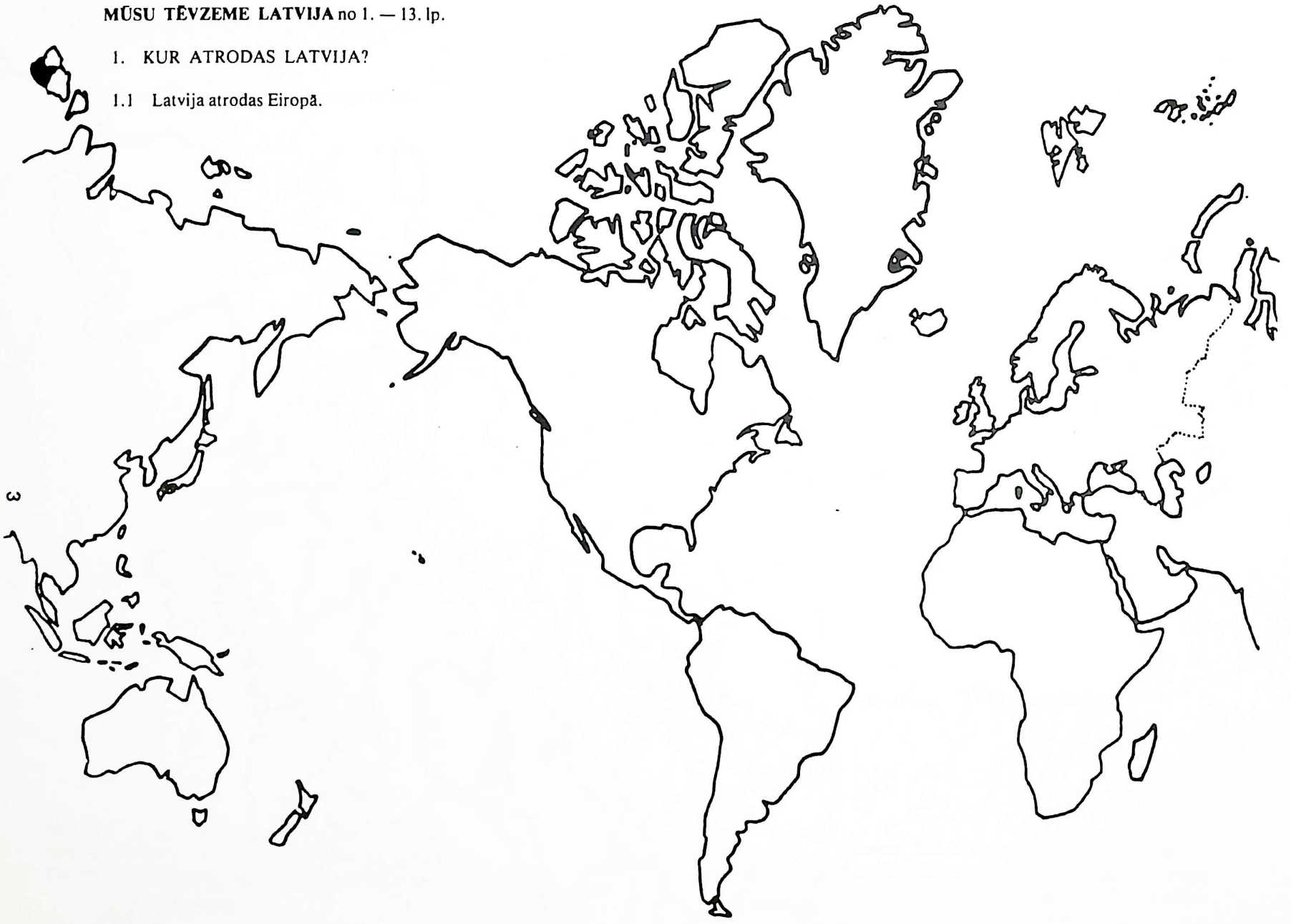
ŠĪ BURTNĪCA PIEDER MAN:

_____

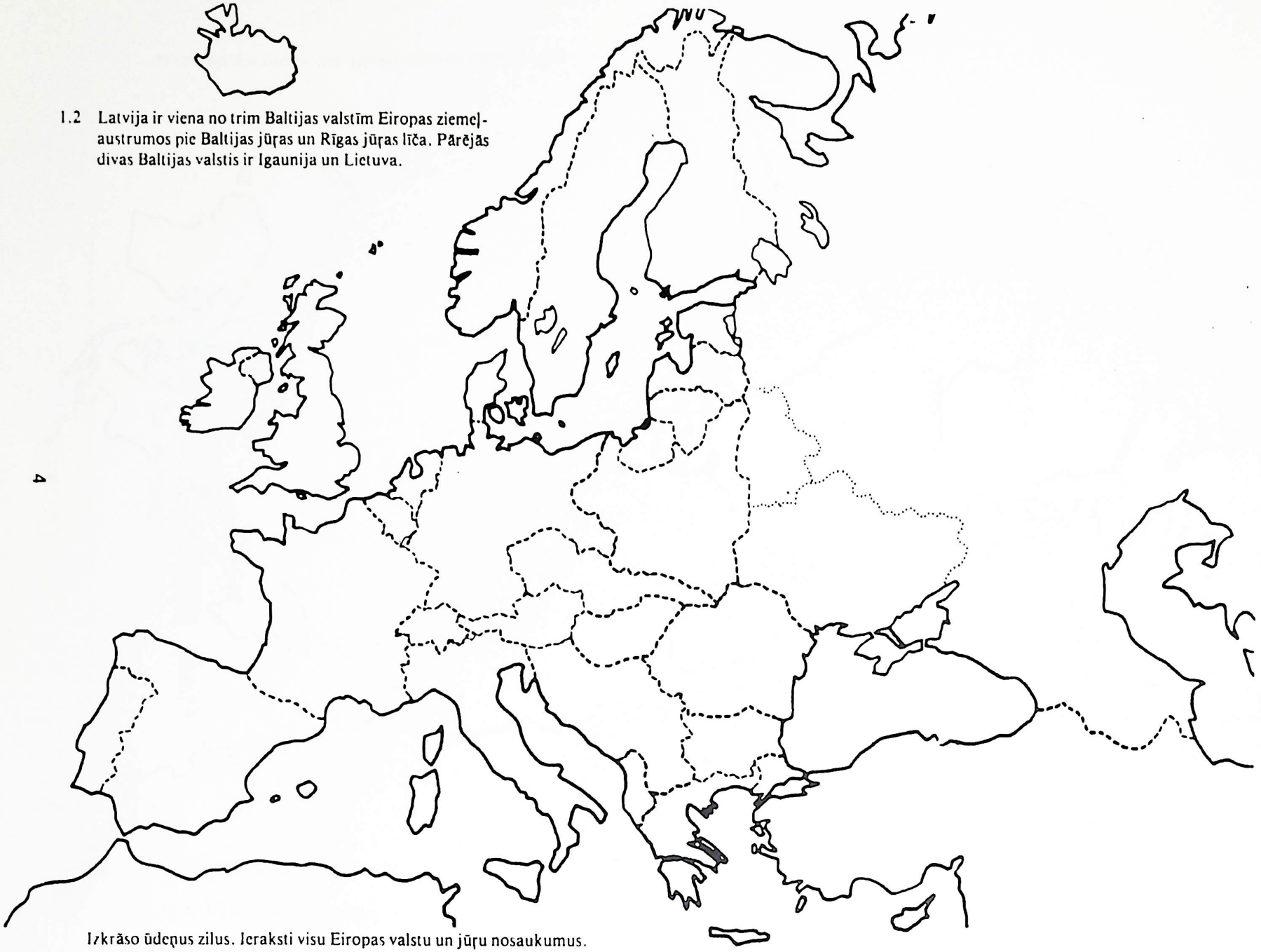
MŪSU TĒVZEME LATVIJA no 1. — 13. lp.

1. KUR ATRODAS LATVIJA?

1.1 Latvija atrodas Eiropā.

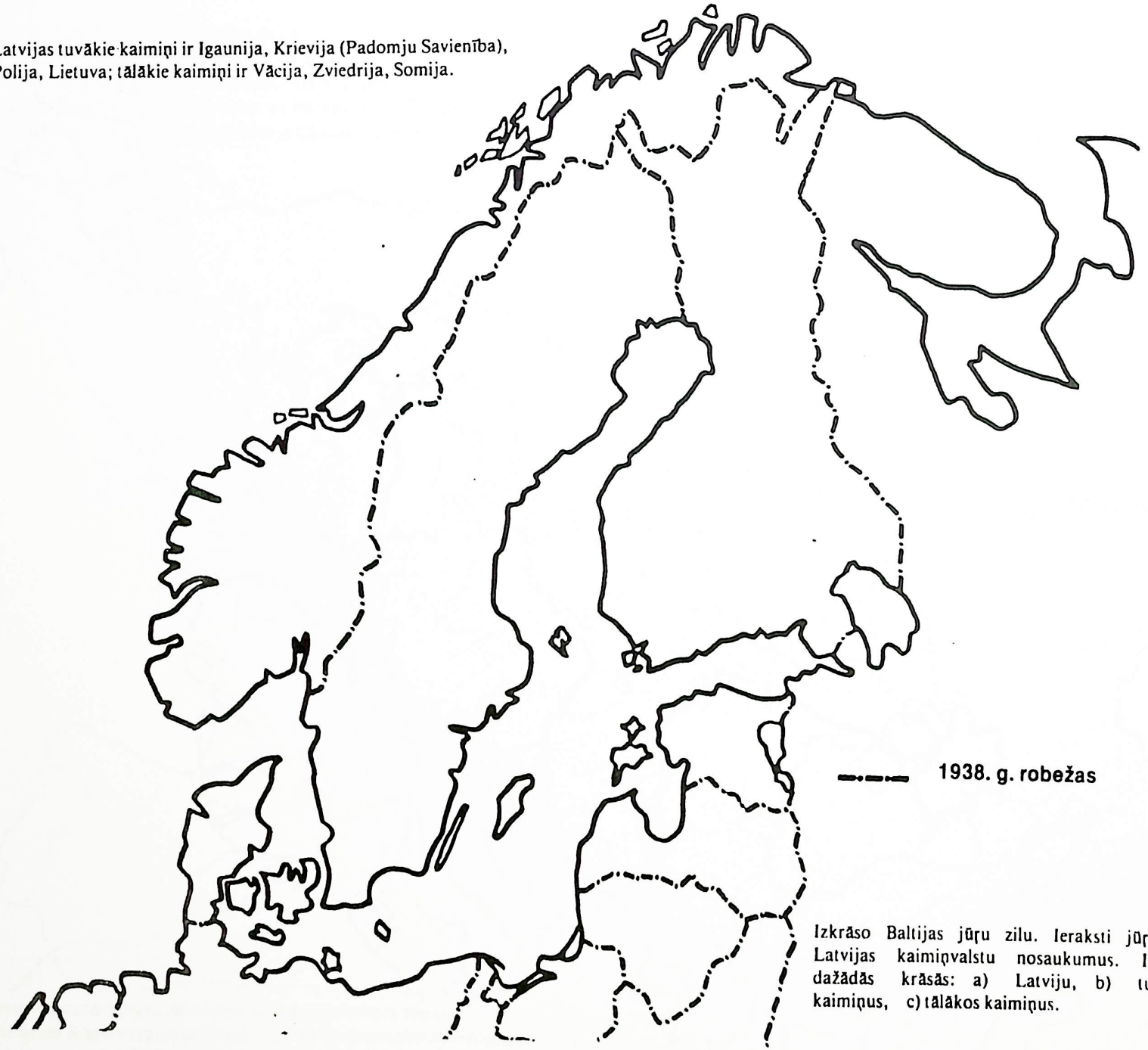
Izkrāso Eiropu vienā krāsā. Izkrāso jūras un okeanus zilus.

1.2 Latvija ir viena no trim Baltijas valstīm Eiropas ziemeļaustrumos pie Baltijas jūras un Rīgas jūras līča. Pārējās divas Baltijas valstis ir Igaunija un Lietuva.

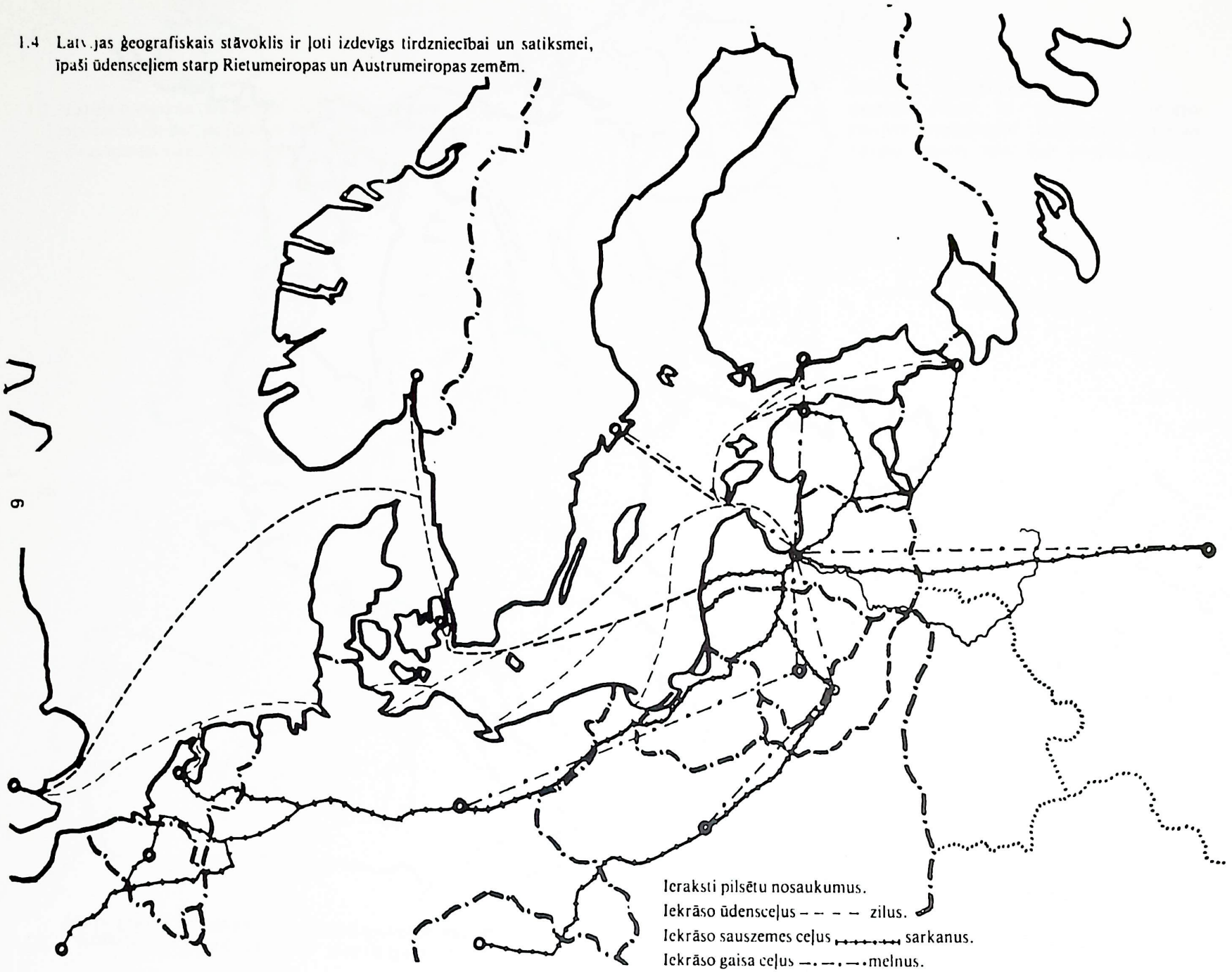
Izkrāso ūdeņus zilus. Ieraksti visu Eiropas valstu un jūru nosaukumus.
Izkrāso Baltijas valstis.

1.3 Latvijas tuvākie kaimiņi ir Igaunija, Krievija (Padomju Savienība), Polija, Lietuva; tālākie kaimiņi ir Vācija, Zviedrija, Somija.

Izkrāso Baltijas jūru zilu. Ieraksti jūras un Latvijas kaimiņvalstu nosaukumus. Izkrāso dažādās krāsās: a) Latviju, b) tuvākos kaimiņus, c) tālākos kaimiņus.

1.4 Latvijas ģeogrāfiskais stāvoklis ir ļoti izdevīgs tirdzniecībai un satiksmei, īpaši ūdensceļiem starp Rietumeiropas un Austrumeiropas zemēm.

1.5 Kopš 1945. g. Latvija, tāpat Igaunija un Lietuva, ir Padomju Savienības okupēta un pārvaldīta. Visām trim Baltijas valstīm ir atņemtas pašnoteikšanās tiesības. Komūnistu varā pēc Otrā pasaules kara nonāca arī Polija, Jugoslāvija, Rumānija, Bulgārija, Ungārija, Čechoslovakija un Vācijas austrumu daļa. Jau agrāk Padomju Savienība sev pievienoja Ukrainu un Baltkrieviju.

Izkrāso Krieviju sarkanu. Pārvelc sarkanu režģi Baltijas valstīm, Ukrainai, Baltkrievijai, tāpat Polijas, Rumānijas, Vācijas, Čechoslovakijas un Somijas daļām, kas pievienotas Padomju Savienībai (XXXXX). Pārvelc sarkanas svītras (//////) pārējām komūnistu varā esošām zemēm.

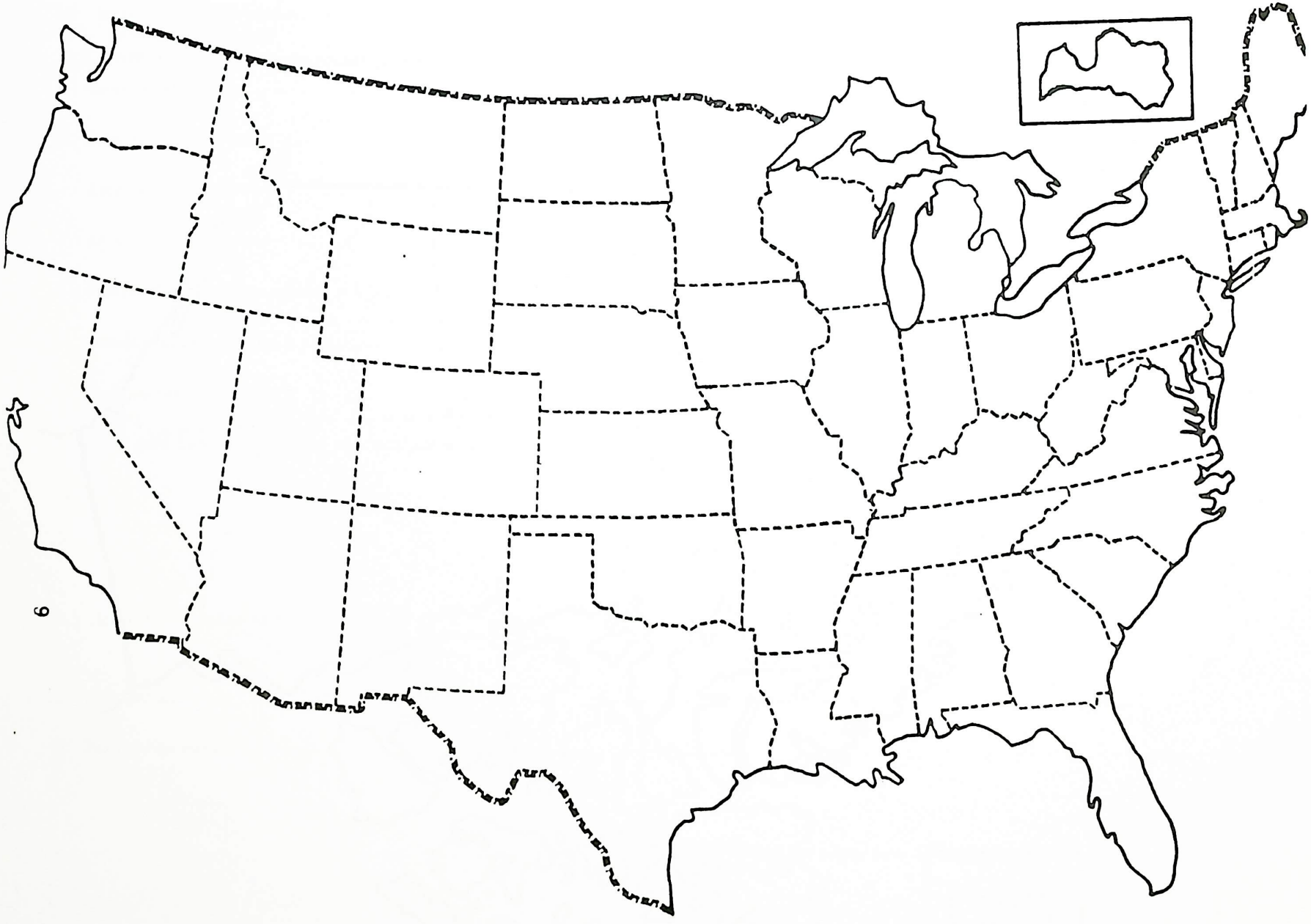

2. CIK LIELA LATVIJA?

1.6

Pirms Otrā pasaules kara Latvijas platība bija apm. 66 000 km² jeb 25 700 kvadrātjūdzes. (Pašlaik Padomju Savienība ir atsavinājusi apm. 1 500 km² jeb 800 kvadrātjūdžu lielu platību no Latvijas austrumu daļas un pievienojusi Krievijai. Pašlaik Latvijas platība ir 64 500 km²). Kartē redzamas 1938. g. Eiropas robežas.

Ieraksti visu valstu nosaukumus. Izkrāso Latviju. Izkrāso citā krāsā valstis, kas mazākas par Latviju.

1.7 Ieraksti visu valstu nosaukumus. Izkrāso valstis, kas *apmēram* tikpat lielas kā Latvija.

1.8 Ieraksti visu provinču nosaukumus. Izkrāso provinces, kas *apmēram* tikpat lielas kā Latvija.

1.9 Ieraksti trūkstošos vārdus:

a. *Latvija atrodas* ..... *kontinentā.*

b. *Latvija atrodas Eiropas* ..... *daļā.*

c. *Latvija atrodas pie* ..... *jūras.*

d. *Latvija ir viena no trim* ..... *valstīm.*

e. *Pārējās divas Baltijas valstis ir* ..... *un* .....

f. *Latvijas tuvākie kaimiņi ir* ..... , ... , ... *un* .....

g. *Latvijas tālākie kaimiņi ir* ..... , ... *un* .....

h. *1945. gadā Latviju okupēja un vēl tagad pārvalda* .....

2.3 Ieraksti trūkstošos vārdus:

a. *Latvijas platība ir* ..... km^2 *jeb* ..... *kvadrātjūdžu.*

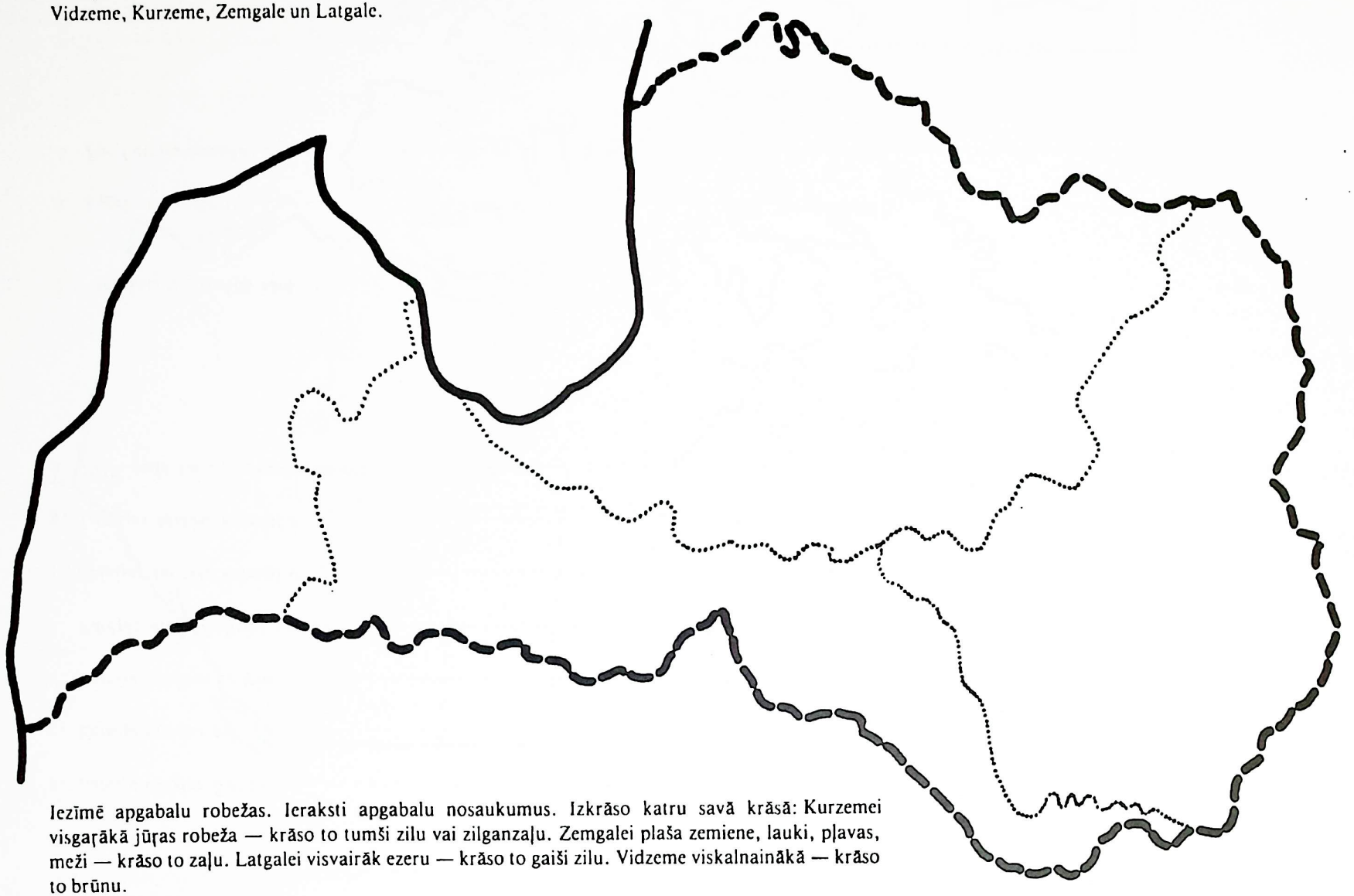
b. *Par Latviju mazākas ir* ..... , ... , ... , ... *un*

.....

c. ..... *(viena no ASV valstīm) ir apmēram tikpat liela kā Latvija.*

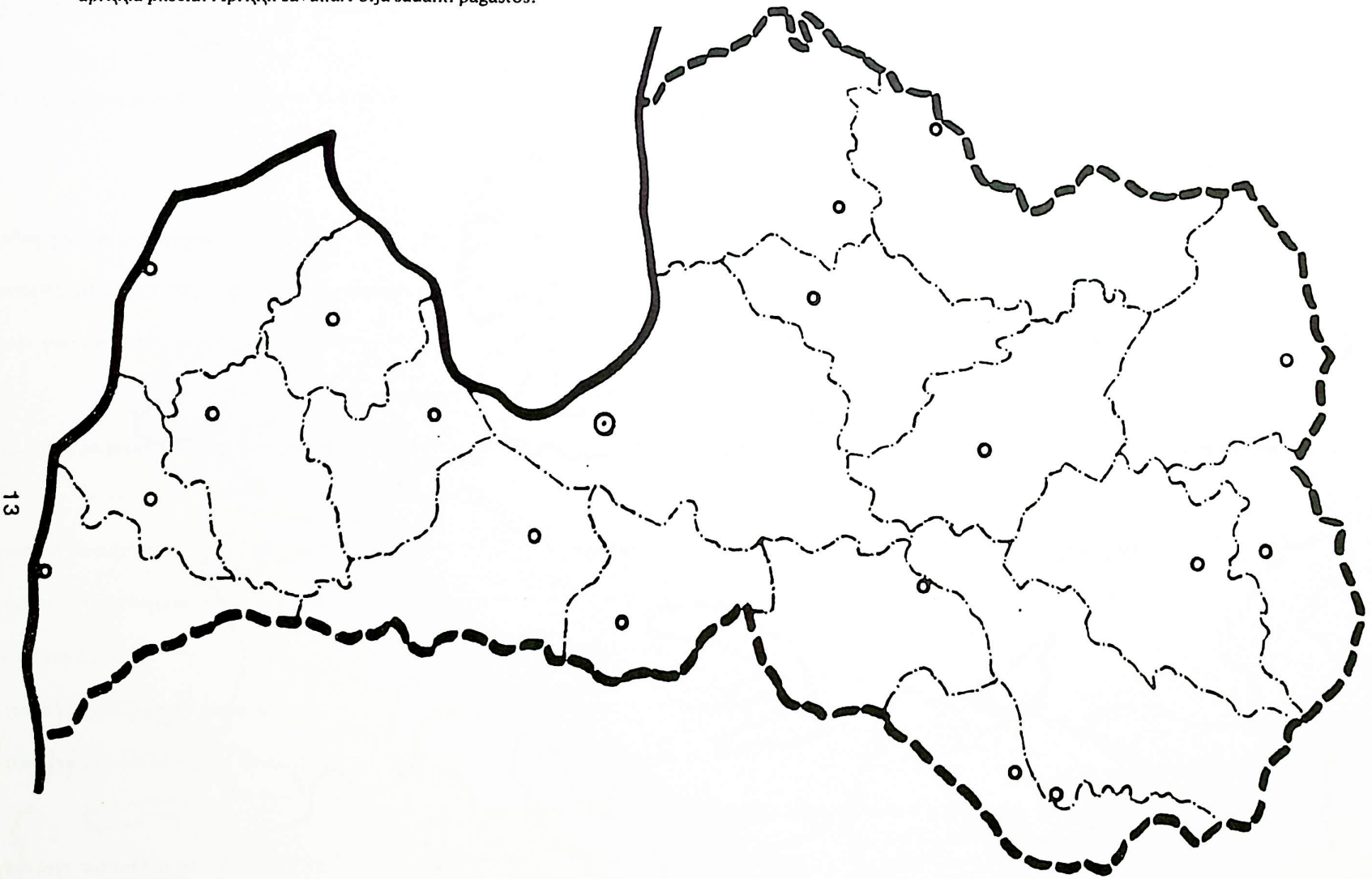
3. KĀ LATVIJA IEDALĪTA?

1.10 Latvijas brīvvalsts laikos Latvija bija iedalīta 4 apgabalos. Tie ir Vidzeme, Kurzeme, Zemgale un Latgale.

Iezīmē apgabalu robežas. Ieraksti apgabalu nosaukumus. Izkrāso katru savā krāsā: Kurzemei visgaŗākā jūŗas robeža — krāso to tumši zilu vai zilganzaļu. Zemgalei plaša zemiene, lauki, pļavas, meži — krāso to zaļu. Latgalei visvairāk ezeru — krāso to gaiši zilu. Vidzeme viskalnainākā — krāso to brūnu.

1.11 Apgabali bija sadalīti apriņķos. Latgalē bija 19 apriņķu: Vidzemē 5, Kurzemē 5, Zemgalē 5 un Latgalē 4. Katram apriņķim bija sava apriņķa pilsēta. Apriņķi savukārt bija sadalīti pagastos.

Ieraksti apriņķu pilsētu nosaukumus.
Ievelc apgabalu robežas.

1.12 Ieraksti trūkstošos vārdus:

a. Latvija iedalīta ..... (cik?)apgabalos.

b. Apgabalu nosaukumi ir ..... un .....

c. ..... no vienas puses apskalo Baltijas jūra, no otras - Rīgas jūras līcis.

d. Visvairāk līdzenumu, pļavu un mežu ir .....

e. Visvairāk augstieņu un kalnu ir .....

f. Visvairāk ezeru ir .....

g. Latvijas galvaspilsēta ir .....

h. Latvijas galvaspilsēta ..... atrodas ..... (apg.) pie

.....

i. Trīs citas lielākās Latvijas pilsētas ir ..... Kurzemē, ... Latgalē un

..... Zemgalē.

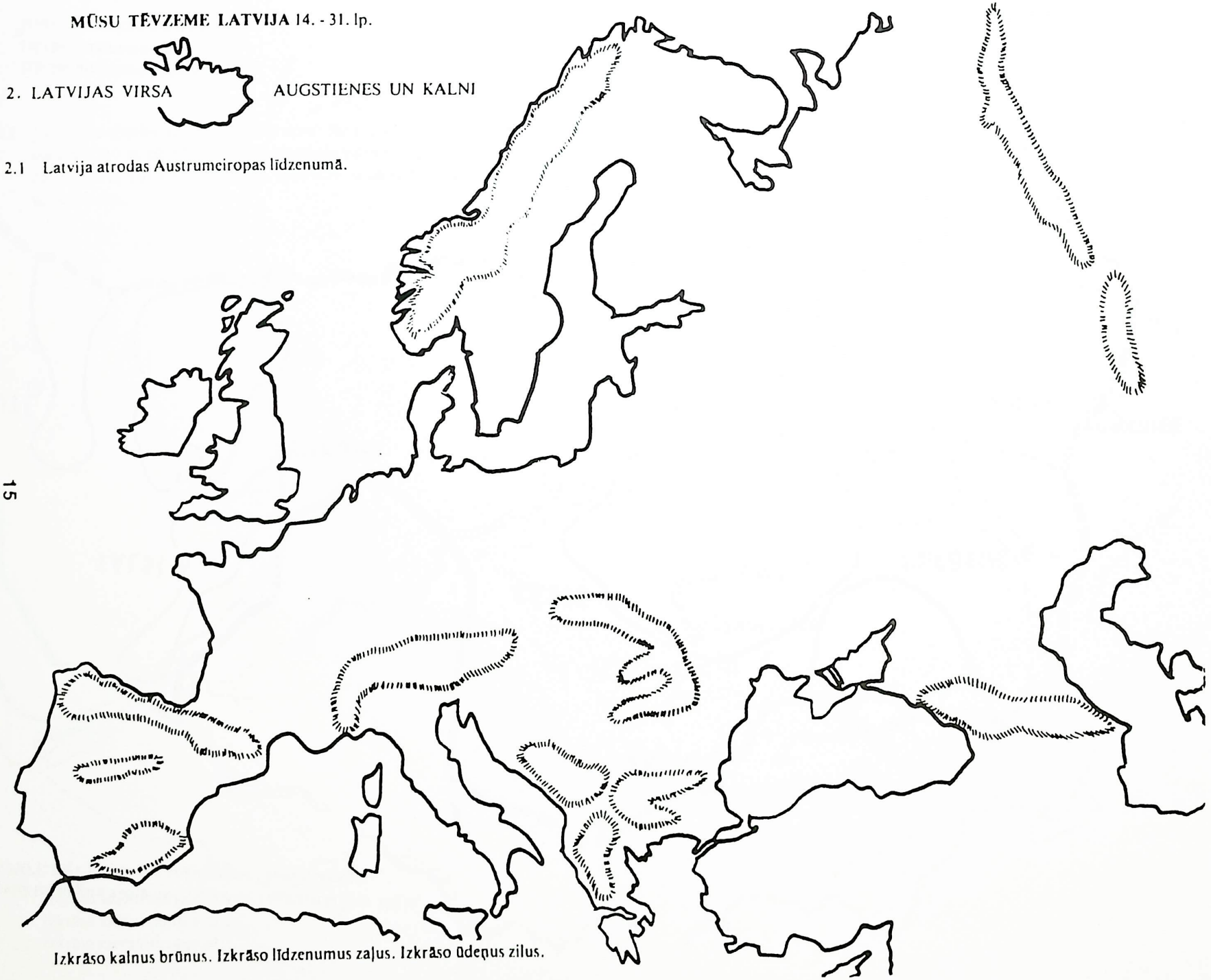
j. Citas Latvijas pilsētas ir: .....

k. Latvijas brīvvalsts laikos Latvija bija iedalīta 19 .....

l. Tagad Latvija ir sadalīta .....

2. LATVIJAS VIRSA AUGSTIENES UN KALNI

2.1 Latvija atrodas Austrumeiropas līdzenumā.

Izkrāso kalnus brūnus. Izkrāso līdzenumus zaļus. Izkrāso ūdeņus zilus.

2.2 Latvijā īsti augstu kalnu nav. Apvidus, kas augstāki par 120 m (ap 390'), Latvijā sauc par augstienēm. Tādas ir septiņas.

Izkrāso augstienes brūnas.
Izkrāso līdzenumus zaļus.
Ieraksti augstieņu nosaukumus.

2.3 Latvijas augstākie kalni ir Vidzemes centrālajā augstienē. Tur atrodas Latvijas augstākais kalns — Gaiziņš (310 m jeb 1017'). Otrs augstākais kalns ir Nesaules kalns. Vidzemes centrālajā augstienē daudz ezeru. Tur arī sākas Gauja. Austrumvidzemes augstākie kalni ir Dēliņkalns (271 m jeb 890') un Apukalns.

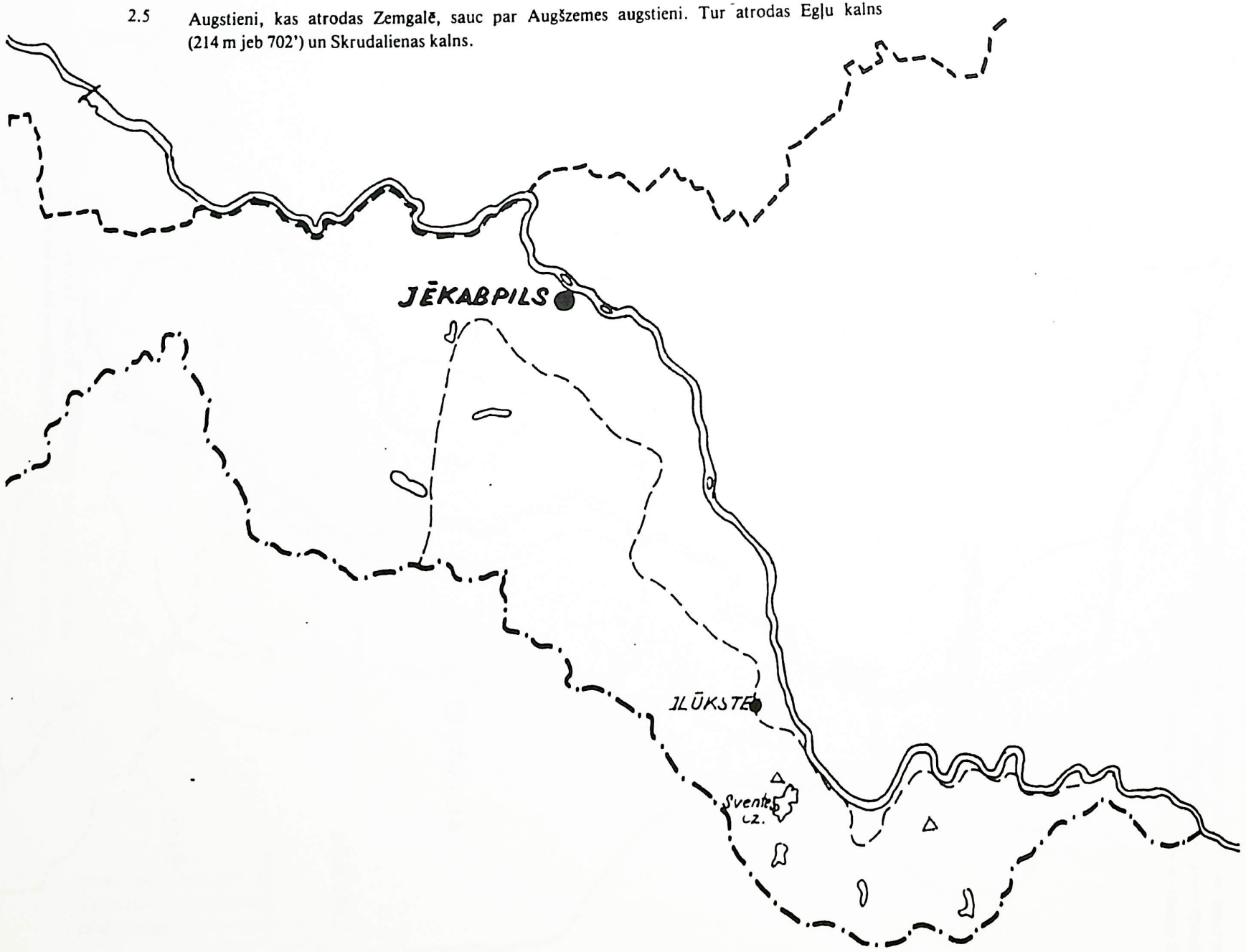
Izkrāso augstienes gaiši brūnas.
Izkrāso kalnus tumši brūnus.
Izkrāso ezerus un upes zilas.

2.4 Latgales augstienes augstākie kalni ir Lielais Liepu kalns (289 m jeb 750'), Mazais Liepu kalns, Mākoņkalns un Saules kalns. Latgales augstienē ļoti daudz ezeru, arī Latvijas lielākais ezers — Rēznas ezers.

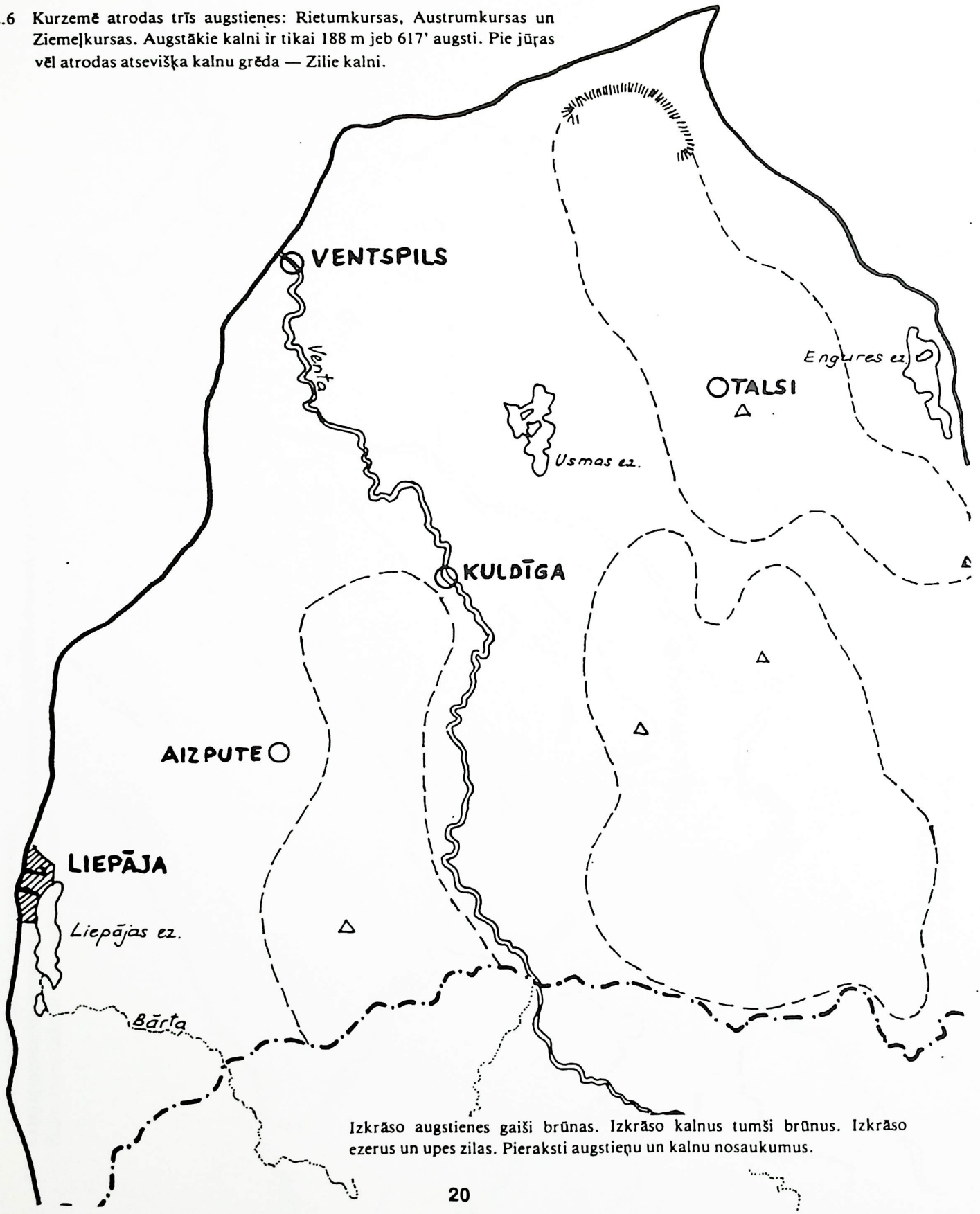
Izkrāso augstieni gaiši brūnu. Izkrāso kalnus tumši brūnus. Izkrāso ezerus un upi zilus. Pieraksti augstienes un kalnu nosaukumus.

2.5 Augstieni, kas atrodas Zemgalē, sauc par Augšzemes augstieni. Tur atrodas Egļu kalns (214 m jeb 702') un Skrudalienas kalns.

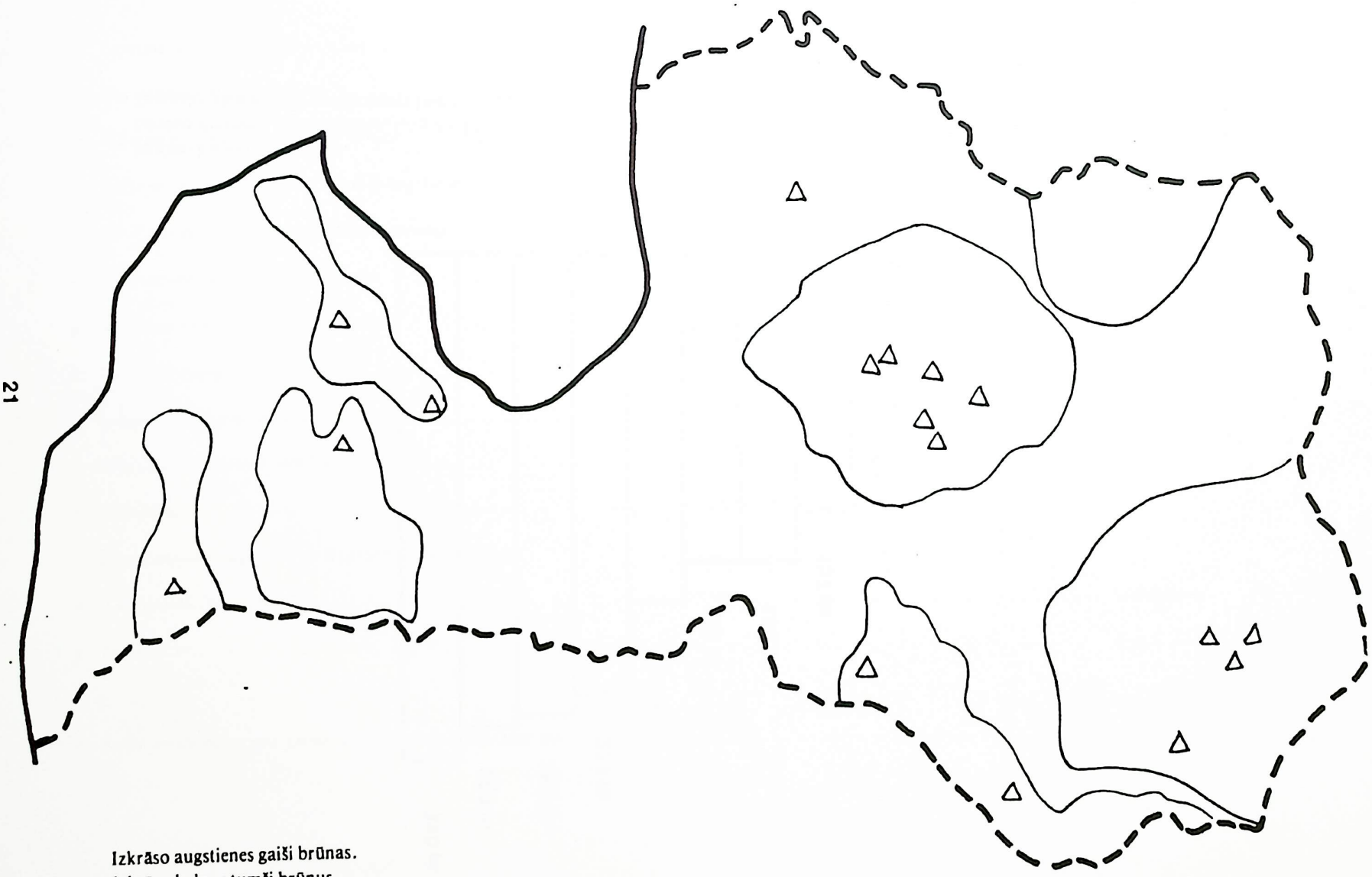
Izkrāso augstieni gaiši brūnu. Izkrāso kalnus tumši brūnus. Izkrāso ezerus un upi zilus.
Pieraksti augstienes un kalnu nosaukumus.

2.6 Kurzemē atrodas trīs augstienes: Rietumkursas, Austrumkursas un Ziemeļkursas. Augstākie kalni ir tikai 188 m jeb 617' augsti. Pie jūras vēl atrodas atsevišķa kalnu grēda — Zilie kalni.

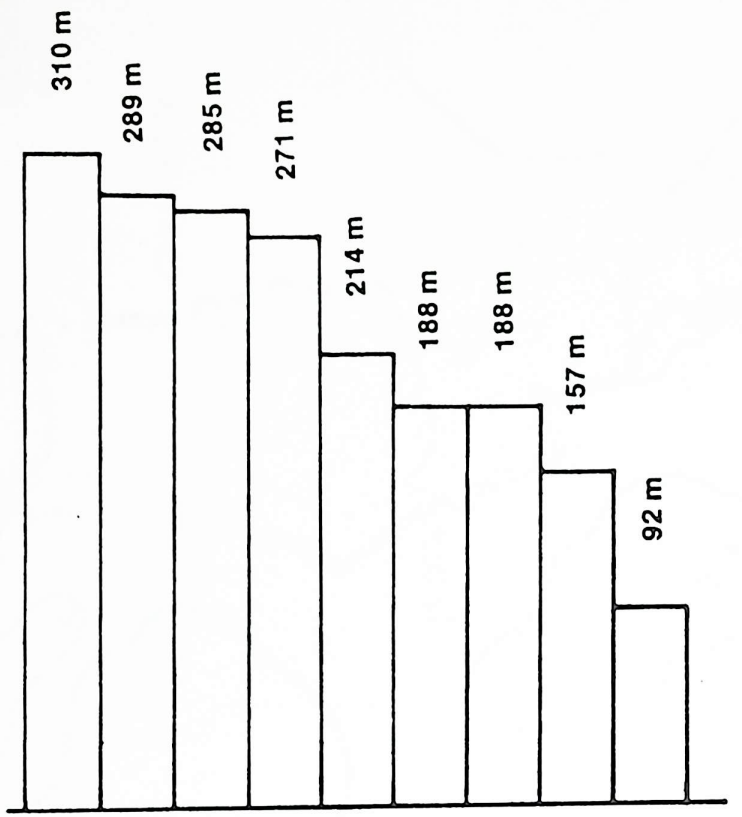
Izkrāso augstienes gaiši brūnas. Izkrāso kalnus tumši brūnus. Izkrāso ezerus un upes zilas. Pieraksti augstieņu un kalnu nosaukumus.

2.7 AUGSTIENES UN KALNI

Izkrāso augstienes gaiši brūnas.
Izkrāso kalnus tumši brūnus.
Ieraksti augstieņu un kalnu nosaukumus.

2.8 KALNI PĒC AUGSTUMIEM

Ieraksti kalnu nosaukumus.
Izkrāso Vidzemes kalnus brūnus, Latgales kalnus zilus,
Zemgales kalnus zaļus un Kurzemes kalnus dzeltenus.

2.9 Ieraksti trūkstošos vārdus:

a. *Latvijas augstākā daļa ir* ..... *augstiene.*

b. *Augstākais Latvijas kalns ir* ..... *Tas atrodas* ..... *augstienē.*

c. *Vidzemes centrālajā augstienē atrodas* ..... , ... *un* ..... *(kalnu nosaukumi).*

d. *Vidzemē ir* ..... *(cik?) augstienes.*

e. *Pie Vidzemes Centrālās augstienes atrodas* ..... *un* ..... *(pilsētas).*

f. *Austrumvidzemes augstienē atrodas* .... *(pilsēta).*

g. *Vidzemes centrālajā augstienē sākas* ..... *(upe).*

h. *Visvairāk ezeru atrodas* ..... *augstienē.*

i. *Latgales augstienē augstākie kalni ir* ..... , ... *un* .....

j. *Augšzemes augstiene atrodas* .....

k. *Egļu kalns ir* ..... *augstienes augstākais kalns.*

l. *Starp Latgales augstieni un Augšzemes augstieni tek* .....

m. *Latvijas lielākais ezers* ..... *atrodas* ..... *augstienē.*

n. *Kurzemē ir* .... *augstienes. Tās ir* .....

.....

o. *Kalnu grēdu Kurzemes ziemeļos gar Baltijas jūru sauc par* .....

2. ZEMIENES UN LĪDZENUMI.

2.10 Latvijā ir četras lielākas zemienes un līdzenumi: Piejūras zemiene, Zemgales zemiene, Lubānas līdzenums un Ziemeļvidzemes līdzenums.

Izkrāso zemienes gaiši zaļas.
Izkrāso ūdeņus zilus.
Pieraksti zemieņu un līdzenumu nosaukumus.

2.11 Ieraksti trūkstošos vārdus vai izvēlies pareizo:

a. Piejūras zemiene stiepjas gar .....

b. Piejūras zemienē ir augliga / neaugliga augsne, jo pamatā jūras smilts.

c. Piejūras zemienē ļaudis nodarbojas ar .....

d. Piejūras zemienē atrodas ostas: .....

..... *un peldvietas* .....

.....

e. Auglīgākā zeme Latvijā ir ..... *zemienē.*

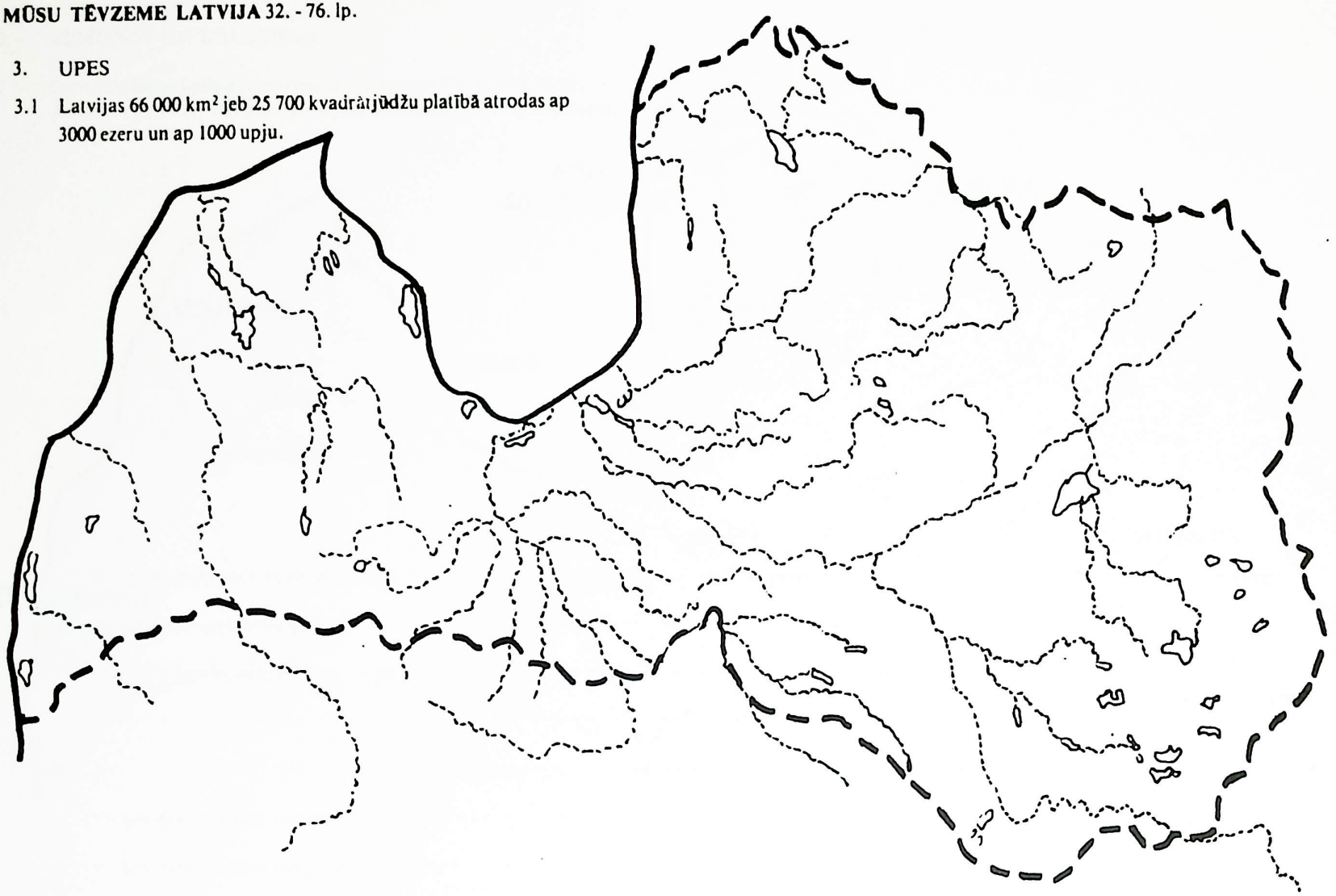
f. Lubānas līdzenumā daudz .....

g. Ziemeļvidzemes zemienē atrodas ..... *kalns un* ..... *ezers.*

MŪSU TĒVZEME LATVIJA 32. - 76. lp.

3. UPES

3.1 Latvijas 66 000 km² jeb 25 700 kvadrātjūdžu platībā atrodas ap 3000 ezeru un ap 1000 upju.

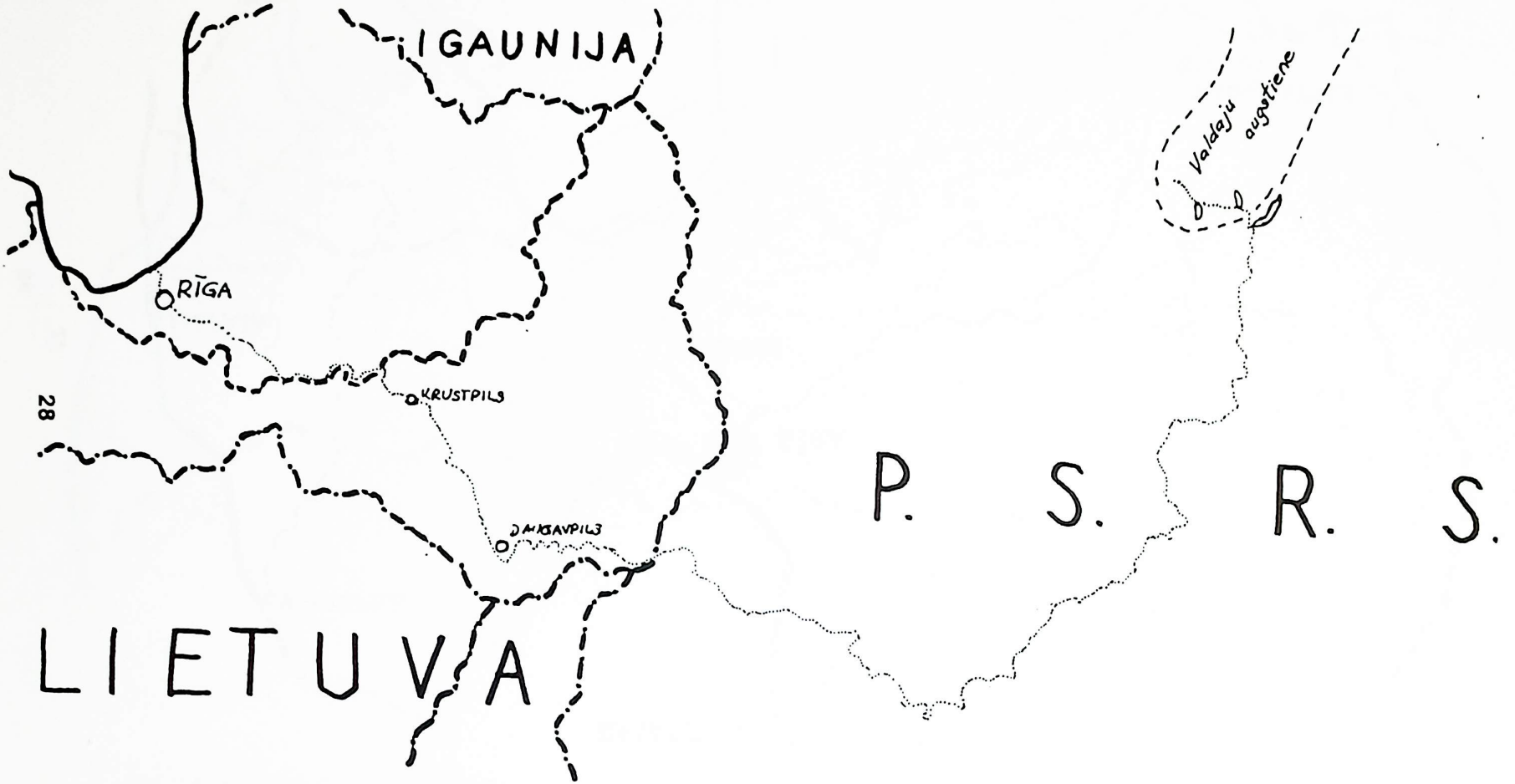
Izkrāso ezerus un upes zilus.
Ieraksti lielāko upju un ezeru nosaukumus.

3.2 Lielākās Latvijas upes ir: Daugava, Gauja, Venta, Lielupe, Bārta, Salaca, kā arī Aiviekste, Ogre, Iecava un Abava. Bārta ietek Liepājas ezerā, Venta — Baltijas jūrā, Lielupe, Daugava, Gauja un Salaca ietek Rīgas jūras līcī, Abava ietek Ventā, Iecava — Lielupē, Ogre un Aiviekste — Daugavā. Upes, kas ietek citās upēs, mēdz saukt arī par pietekām.

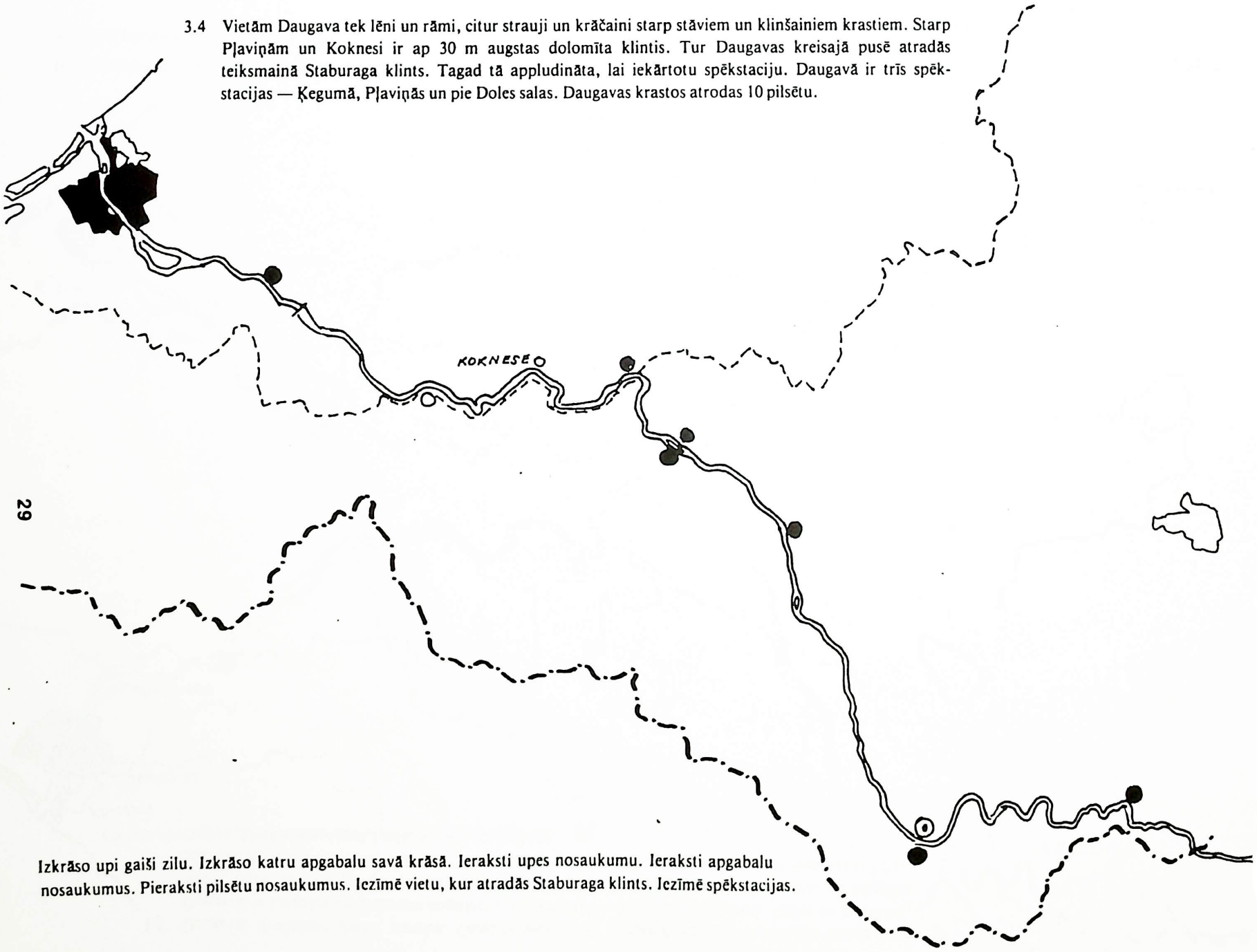
Izkrāso upes zilas.
Pieraksti upju nosaukumus.

3.3 Latvijas garākā upe ir Daugava — 1000 km (625 jūdzes) gara. Daugava sākas Krievijā, Valdaja augstienē un tek gandrīz diagonāli cauri Latvijai, savienojot Latgali, Vidzemi un Zemgali. Daugavu mēdz saukt par Latvijas Likteņupi.

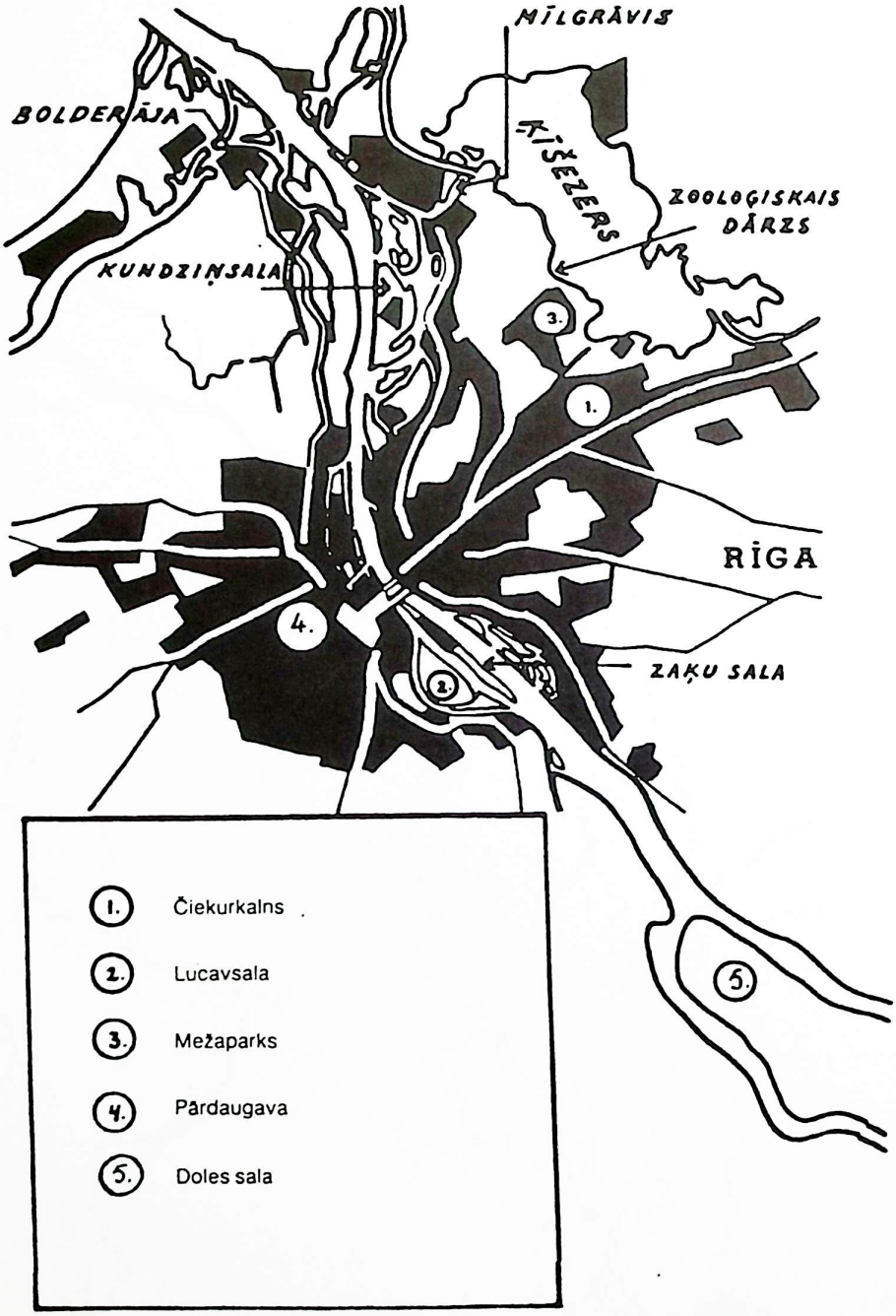
Izkrāso upi gaiši zilu. Ieraksti upes nosaukumu. Izkrāso katru apgabalu savā krāsā. Ieraksti apgabalu nosaukumus.

3.4 Vietām Daugava tek lēni un rāmi, citur strauji un krāčaini starp stāviem un klinšainiem krastiem. Starp Pļaviņām un Koknesi ir ap 30 m augstas dolomīta klintis. Tur Daugavas kreisajā pusē atradās teiksmainā Staburaga klints. Tagad tā appludināta, lai iekārtotu spēkstaciju. Daugavā ir trīs spēkstacijas — Ķegumā, Pļaviņās un pie Doles salas. Daugavas krastos atrodas 10 pilsētu.

Izkrāso upi gaiši zilu. Izkrāso katru apgabalu savā krāsā. Ieraksti upes nosaukumu. Ieraksti apgabalu nosaukumus. Pieraksti pilsētu nosaukumus. Iezīmē vietu, kur atradās Staburaga klints. Iezīmē spēkstacijas.

3.7 No Doles salas līdz ietekai jūŗā Daugava tek lēni gaŗām Rīgai, ir plata un dziļa. Pie Rīgas tiltiem tā ir pusjūdzi (700 m), bet pie Mīlgrāvja jau apm. jūdzi (1,5 km) plata. Te var braukt lielie kuģi. Pie Rīgas Daugavā ierīkota Latvijas lielākā osta.

Izkrāso Rīgas jūŗas līci tumši zilu. Izkrāso upes un ezeru gaiši zilu. Ieraksti upju nosaukumus. Izkrāso ceļus un ielas sarkanas. Iezīmē kādu zvēru zooloģiskajā dārzā. Iezīmē ostas vietu.

3.8 Ieraksti trūkstošos vārdus vai izvēlies pareizos:

a. *Daugava ir Latvijas lielākā / viena no lielākajām / mazākā upe.*

b. *Daugava sākas* .....

c. *Daugava ir* ..... *km jeb* ..... *jūdzes gara. Latvijas robežās tā tek* ..... *km jeb* ..... *jūdzes.*

d. *Daugavas krastos ir* ..... *(cik?) pilsētu. No tām Daugavas kreisajā krastā atrodas* .....

.....

bet labajā krastā .....

e. *Visstraujākā Daugava Latvijas robežās ir starp* ..... *un* .....

Pie ..... *atrodas Staburags un arī* ..... *pilsdrupas.*

f. *Lielākā Latvijas osta ir* ..... *pie* .....

g. *Pie Rīgas Daugava ir* ..... *km plata.*

h. *Lielākā sala Daugavā ir* ..... *sala.*

i. *Uz Daugavas ir 2 spēkstacijas:* ..... *un* .....

j. *Pazīstamākie pilskalni un pilsdrupas Daugavas krastos ir* .....

.....

k. *Lielākās Daugavas pietekas ir* .....

.....

No tām ..... *ir ūdeņiem bagātākā, bet* ..... *gurākā.*

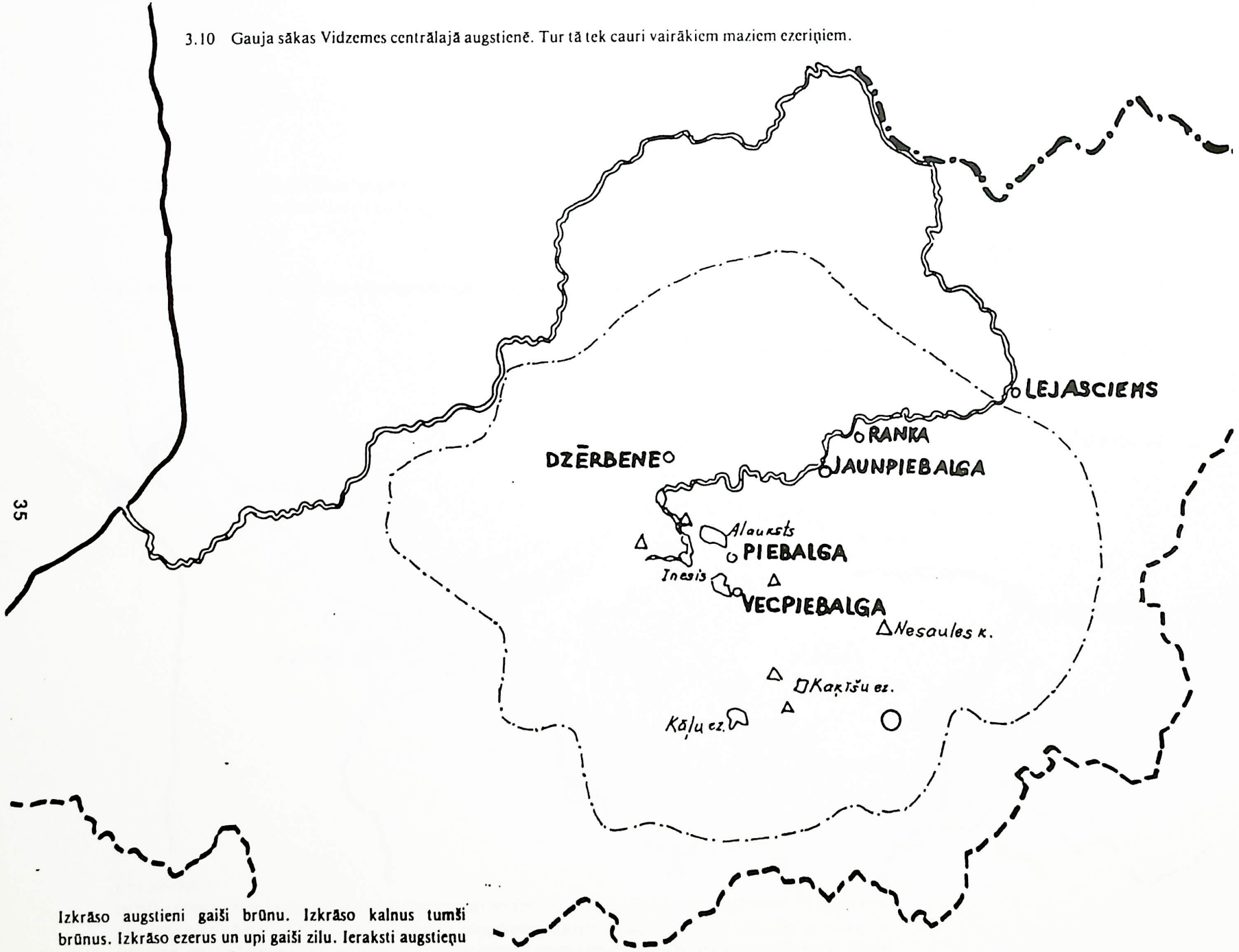
l. *Daugavu mēdz saukt par Latvijas* .....

3.9 Gauja (440 km jeb 273 jūdzes) ir otra garākā Latvijas upe. Visā savā garumā tā tek pa Vidzemi, izņemot mazu gabaliņu starp Valku un Api, kur tā tek pa Latvijas un Igaunijas robežu. Gauja sākas Vidzemes centrālajā augstienē un ietek Rīgas jūras līcī pie Carnikavas.

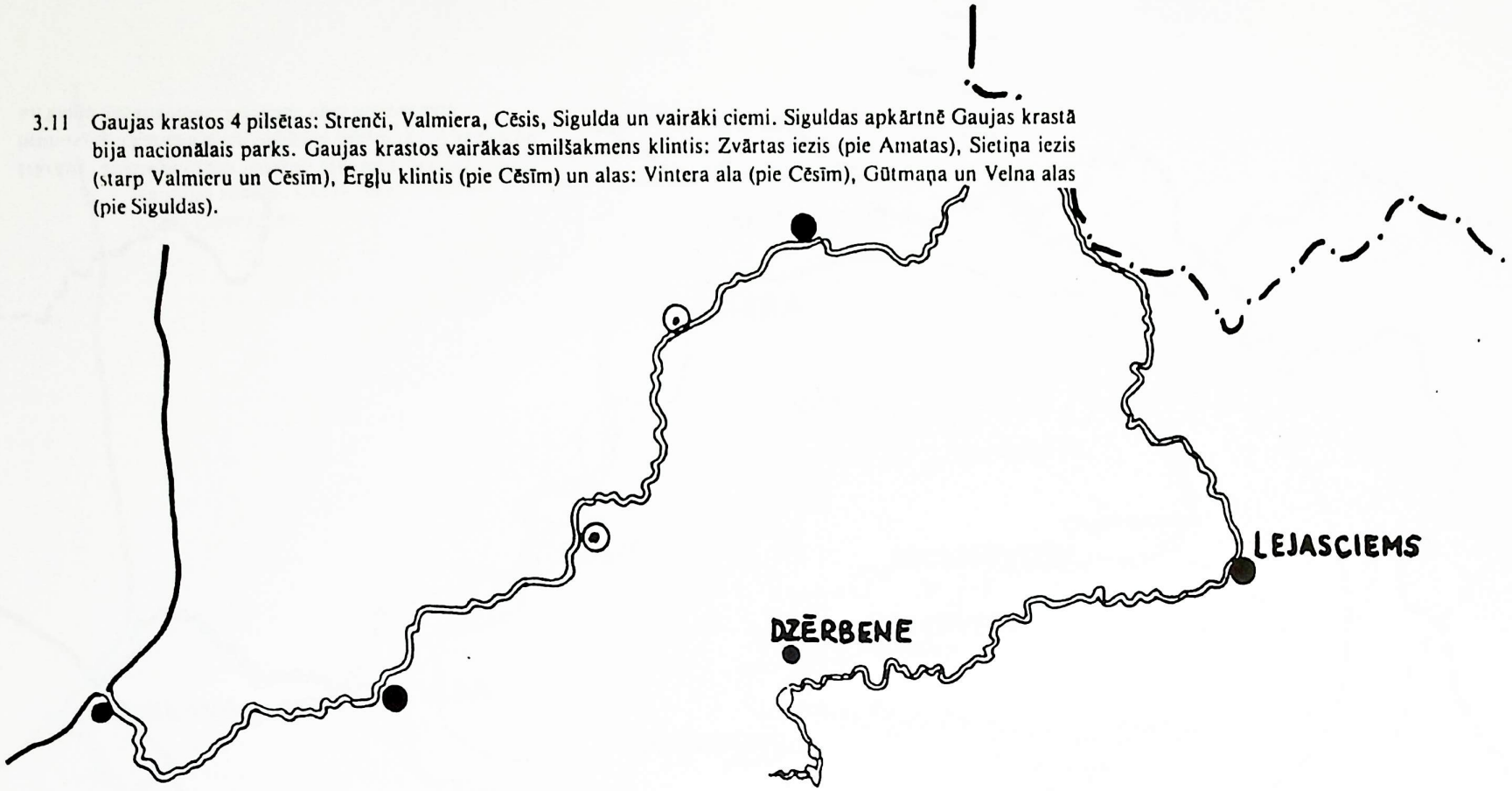
Izkrāso augstieni brūnu. Izkrāso upi zilu. Ieraksti augstienes un upes nosaukumus. Izkrāso kalnus tumši brūnus un ieraksti kalnu nosaukumus.

3.10 Gauja sākas Vidzemes centrālajā augstienē. Tur tā tek cauri vairākiem maziem ezeriņiem.

Izkrāso augstieni gaiši brūnu. Izkrāso kalnus tumši brūnus. Izkrāso ezerus un upi gaiši zilu. Ieraksti augstieņu un kalnu nosaukumus. Pieraksti upes nosaukumu.

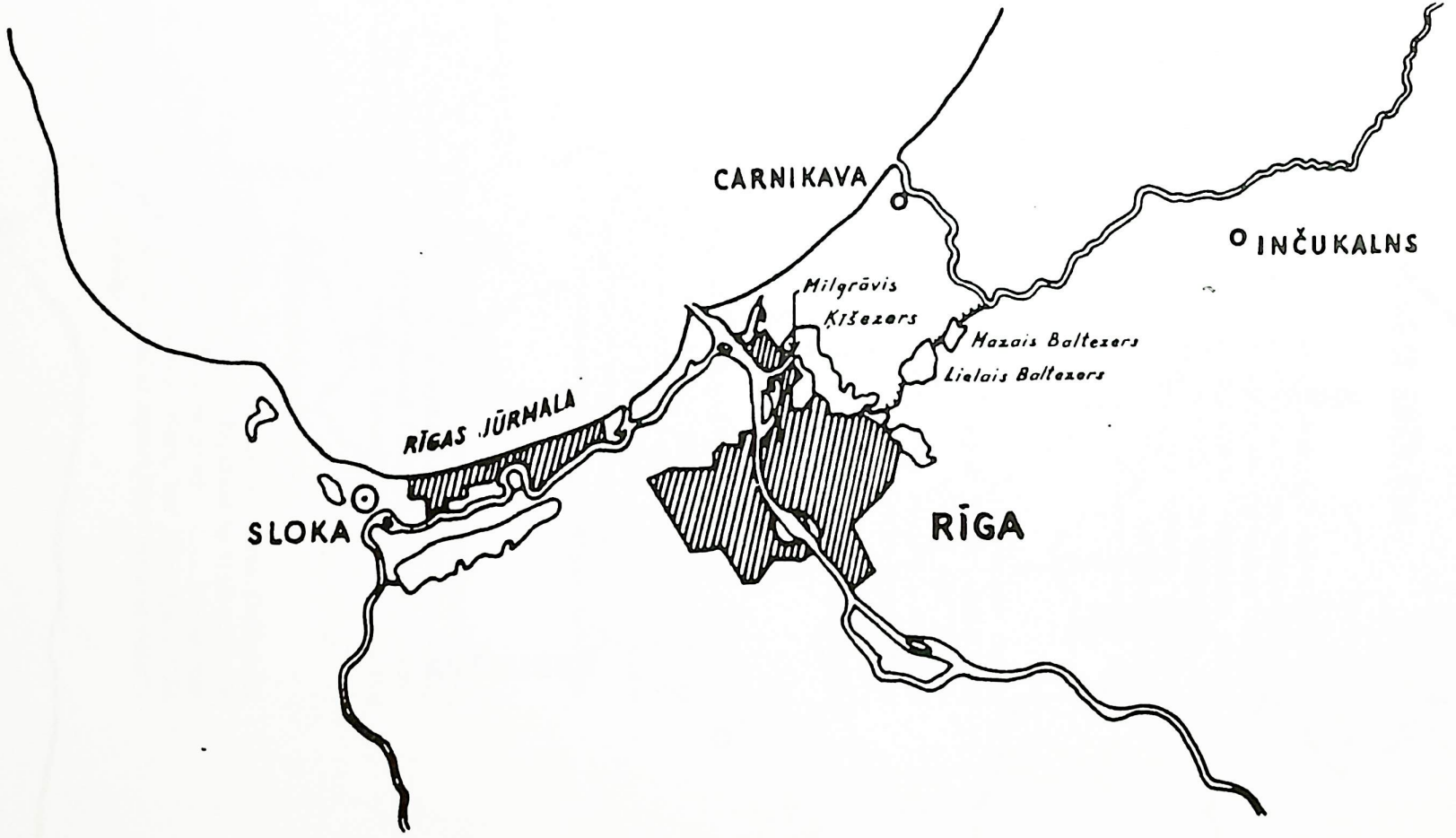
3.11 Gaujas krastos 4 pilsētas: Strenči, Valmiera, Cēsis, Sigulda un vairāki ciemi. Siguldas apkārtnē Gaujas krastā bija nacionālais parks. Gaujas krastos vairākas smilšakmens klintis: Zvārtas iezis (pie Amatas), Sietiņa iezis (starp Valmieru un Cēsīm), Ērgļu klintis (pie Cēsīm) un alas: Vintera ala (pie Cēsīm), Gūtmaņa un Velna alas (pie Siguldas).

Izkrāso upi gaiši zilu. Pieraksti upes nosaukumu. Pieraksti pilsētu nosaukumus. Atzīmē nacionālo parku. Iezīmē klintis un alas.

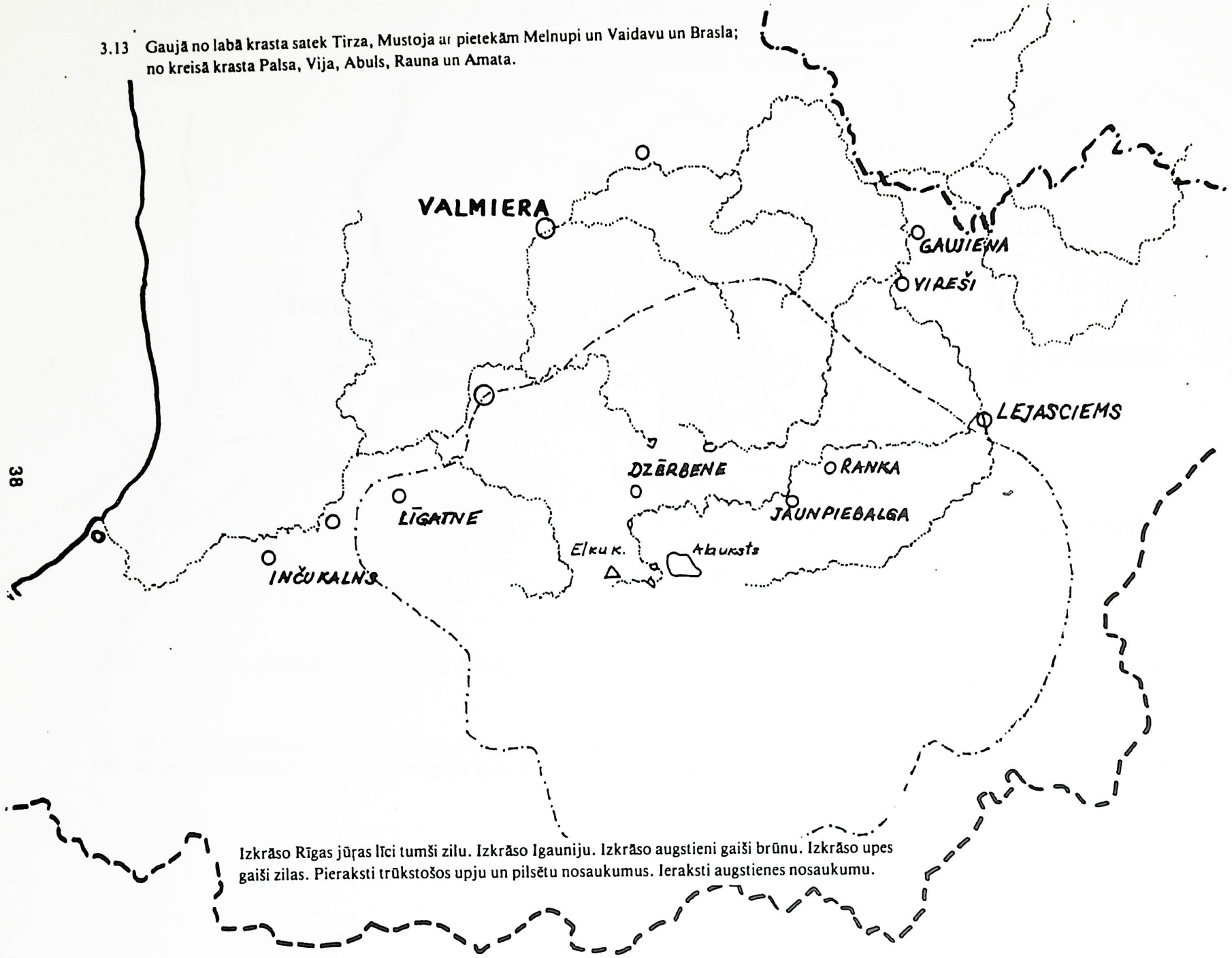

3.12 No Inčukalna līdz grīvai Gauja tek pa smilšainu līdzenumu. Šajā rajonā Gaujā daudz sēkļu un saliņu. Netālu no jūrmalas Gauju ar Daugavu savieno Gaujas un Daugavas kanālis — caur mazo Baltezeru, Lielo Baltezeru, Ķīšezeru un Mīlgrāvi.

Izkrāso ūdeņus zilus. Ieraksti upju nosaukumus. Savelc bultiņas: a) Lielupes satiksmei ar Daugavu, b) Gaujas satiksmei ar Daugavu.

3.13 Gaujā no labā krasta satek Tirza, Mustoja ar pietekām Melnupi un Vaidavu un Brasla; no kreisā krasta Palsa, Vija, Abuls, Rauna un Amata.

Izkrāso Rīgas jūras līci tumši zilu. Izkrāso Igauniju. Izkrāso augstieni gaiši brūnu. Izkrāso upes gaiši zilas. Pieraksti trūkstošos upju un pilsētu nosaukumus. Ieraksti augstienes nosaukumu.

IEROSINĀJUMI SPĒLĒM

1. LIDOŠANAS SPĒLE.

Spēlētājiem kāds sviežams objekts — kabatas lakatiņš ar iesietu mezglu vai kas līdzīgs. Spēlētāji norunā "lidot" pa kalniem vai pa ūdeņiem, vai pa pilsētām un ciemiem. Piem., pirmais spēlētājs paņem "lidmašīnu", sviež to citam sacīdams: "Es lidoju no Rīgas uz Jelgavu." Spēlētājs, pie kā lidmašīna nonāk, sviež to citam ar vārdiem: "Es lidoju no Jelgavas uz ..... (kādu citu pilsētu vai ciemu)." Spēlētājs, kas nevar izdomāt, uz kurieni braukt, kas pasaka vietu, kur kāds cits jau bijis, kas pasaka nepareizu vietu (piem., upes vietā ciemu, vai vietu, kādas Latvijā nemaz nav), ir spēli pazaudējis. Uzvarētājs ir tas, kas paliek pēdējais.

2. SAJUKUŠĀ ĢEOGRAFIJA.

Sagatavo vairākas kopas kartīšu ar Latvijas vietu nosaukumiem. Sadala klasi pa grupām, katrai piešķirot vienu kartīšu kopu. Norunātā laikā (piem., 5 minūtēs) jāsašķiro atsevišķās kaudzītēs: a) apgabali, b) augstienes, c) kalni, d) upes, f) ezeri, g) pilsētas. Par katru nepareizi noliktu kartīti 1 punkts; par katru nenoliktu vai nepareizā vietā noliktu 2 punkti nost. Uzvarētāja ir grupa, kam visvairāk punktu.
Šo spēli var spēlēt arī uz lielas Latvijas kontūru kartes, saliekot vietu nosaukumus pareizajās vietās.

3.

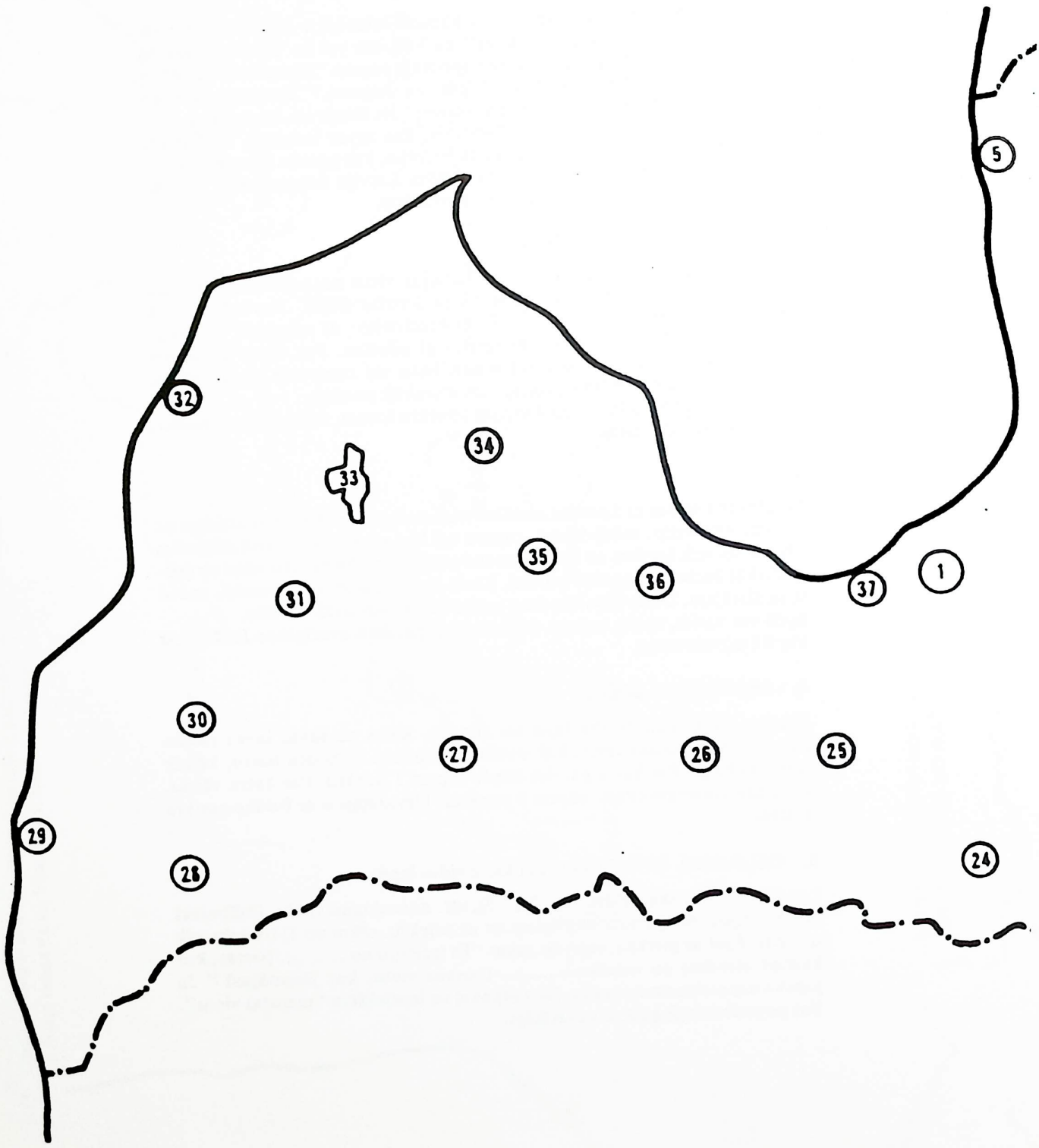
Sagatavot kartītes ar Latvijas vietu nosaukumiem, Kartītes, kas attiecas uz jau izņemto vielu, sabeŗ kārbā, cepurē vai kur citur. Bērni neskatīdamies pēc kārtas velk kartītes no kārbas un tad parāda kartītē minēto vietu uz ģeografiskās kartes. Ja parāda pareizi, bērns kartīti patur, ja nepareizi, atdod to skolotājam. Uzvarētājs tas, kam spēles beigās visvairāk kartīšu.
Spēli var variēt, liekot katram dalībniekam pastāstīt svarīgākos faktus par kartītē minēto vietu.

4. PROFESORU SPĒLE

Katram spēlētājam papīra lapa un zīmulis. Katrs uz savas lapas raksta Latvijas vietu nosaukumus, kas iesākas ar iepriekš norunātu burtu, kamēr vienojas beigt. Par katru pareizu vārdu saņem 1 punktu. Par katru vārdu, kuŗa nav nevienam citam, saņem 5 punktus. Uzvarētājs ir ar lielāko punktu skaitu.

5. CEĻOJUMA SPĒLE (Šai spēlei karte vidus lapā).

Latvijas karte ar skaitlīšiem 1), 2), 3), utt. nosaukumu vietās. Dalībnieki met kauliņus. Ar ejamiem kauliņiem iet uz priekšu, sākot no 1) tik soļu, cik uzmetis. Ejot uz priekšu, ceļotājs saka: "Es izceļoju no ..... (vietas, kur kauliņš atrodas) un nonāku ..... (nosauc vietu, kur jāapstājas)." Ja pasaka nepareizu nosaukumu, jāiet atpakaļ uz iepriekšējo "pieturas vietu". Kas pirmais nonāk galā, ir uzvarētājs.

5
32
34
33
35
36
37
1
31
30
27
26
25
29
28
24

6
7
8
4
9
10
3
12
11
2
13
14
15
23
22
16
21
17
20
19
18

6. FOLKLORISTU SPĒLE

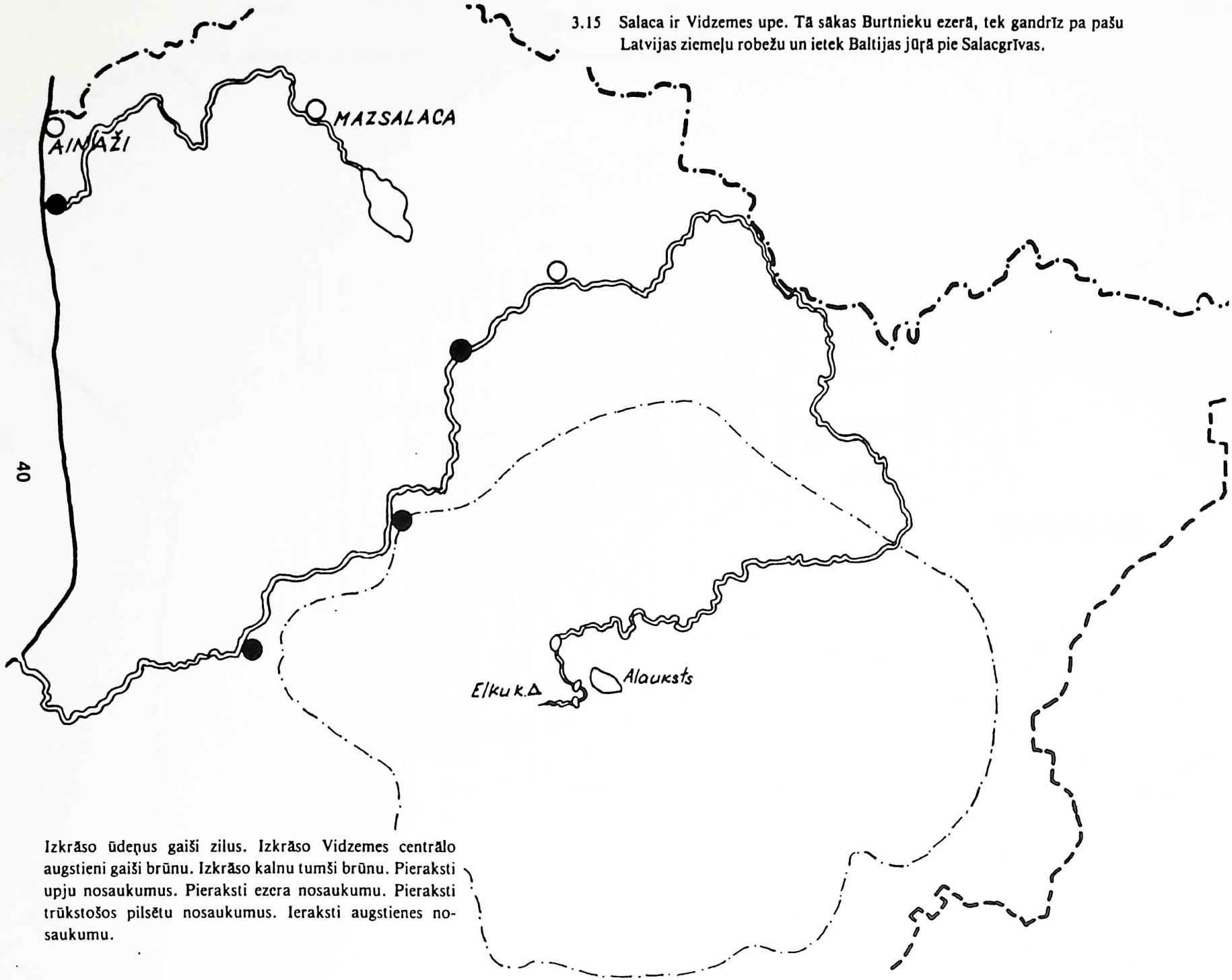
Klase sadalās pa grupām. Katra grupa pēc kārtas teic kādu tautasdziesmu, teiku vai mīklu, kur minēts a) noteikts Latvijas vietas nosaukums (piem., Daugava), b) Latvijas vietas nosaukums kādā zināmā apgabalā vai c) kāds Latvijas vietas nosaukums vispār. Uzvarējusi grupa, kas zina visvairāk šādu tautasdziesmu, teiku, mīklu.

7. KLASES PROJEKTS; LATVIJAS VIRSA.

a) uz paliela cietas papes vai finiera gabala uzzīmēt Latvijas kontūras;
b) ar ūdenskrāsām vai temperas krāsām (poster paint) iekrāsot Baltijas jūru;
c) iezīmēt augstieņu kontūras; no brūna filca izgriezt augstieņu kontūras; uzlīmēt izgrieztās kontūras uz kartes; augstākajās vietās līmēt vairākas kārtas;
d) no tā paša vai tumšāki brūna filca būvēt kalnus — ik 100 pēdas viena filca kārtiņa; kalnus ielīmēt pareizajās vietās; kalnu galotnēs iespraust karodziņus — pie adatiņas piestiprinātus kalnu nosaukumus;
e) izkrāsot Piejūras zemieni dzeltenu, Zemgales zemieni zaļu, Lubānas un Ziemeļvidzemes līdzenumus zaļganbrūnus;
f) no līmē samērcētām aukliņām izveidot upes; ielīmēt tās kartē pareizajās vietās un nokrāsot zilas; pilsētas gar upēm var iebūvēt no maziņiem koka klucīšiem; ostu vietās var jūrā ielīmēt papes kuģīšus un laivas; ar adatiņām piestiprināt pilsētu nosaukumus;
g) izgriezt no zila filca (vai izveidot no zila plastalīna) ezeru kontūras un tās ielīmēt kartē pareizajās vietās; piespraust vai pielīmēt ezeru nosaukumus.
h) ieteikumi kartes tālākajai izveidošanai ir nākamajā ģeogrāfijas darba burtnīcā.
i) vajadzīgie materiāli: paliels cietas papes vai finiera gabals; ūdens krāsas plakātu krāsas (poster paint), gaiši un tumši brūni un zili filca gabali; spraužamās adatiņas - "kniepadatas" (straight pins); līme, papīrs, pape, koka gabaliņi, aukliņas, nazis, grieznes.

3.14 Iezīmē Gauju. Izkrāso ūdeņus zilus. Ieraksti upju nosaukumus.

3.15 Salaca ir Vidzemes upe. Tā sākas Burtnieku ezerā, tek gandrīz pa pašu Latvijas ziemeļu robežu un ietek Baltijas jūrā pie Salacgrīvas.

Izkrāso ūdeņus gaiši zilus. Izkrāso Vidzemes centrālo augstieni gaiši brūnu. Izkrāso kalnu tumši brūnu. Pieraksti upju nosaukumus. Pieraksti ezera nosaukumu. Pieraksti trūkstošos pilsētu nosaukumus. Ieraksti augstienes nosaukumu.

3.16 Ieraksti trūkstošos vārdus vai izvēlies pareizos:

a. Vidzemes lielākās upes ir ..... un .....

b. Gauja sākas ..... augstienē pie ..... kalna.

c. Gauja tek taisni uz jūru / met lielu likumu (svītro nepareizo).

d. Gauja tek gar .....

.....

..... (pilsētu nosaukumi)

e. Nacionālais parks ir izveidots ..... apkārtnē.

f. No Gaujas var / nevar (svītro nepareizo) tikt uz Lielupi pa iekšzemes ūdenscelu.

g. Dažas no Gaujas pietekām ir .....

.....

h. Apmēram 20 km (15 jūdzes) Gauja tek pa Latvijas un ..... robežu.

i. Otra lielākā Vidzemes upe ir .....

j. ..... ir 6. garākā Latvijas upe.

k. Salaca sākas ..... ezerā.

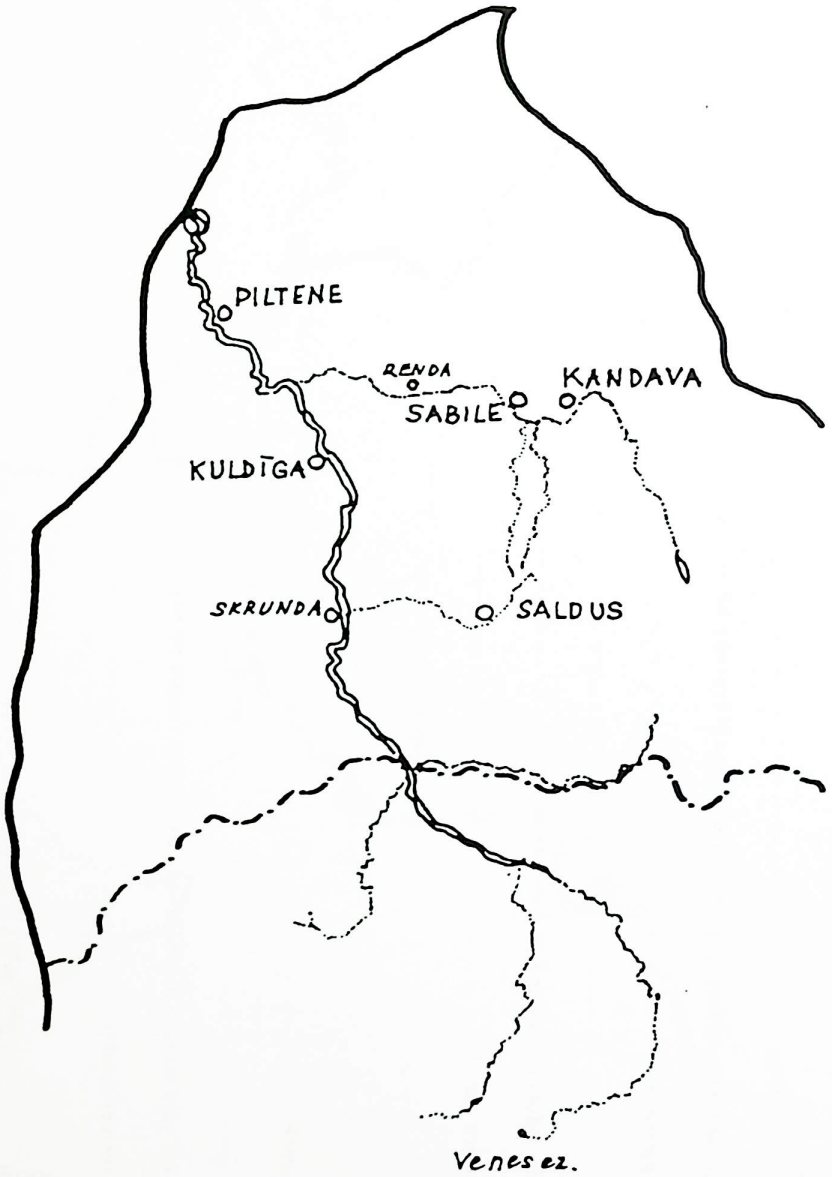
l. Burtnieku ezerā ietek .....

m. Salaca ietek ..... pie .....

n. Pie Salacas ietekas jūrā jūrmala ir smilšaina / akmeņaina (svītro vienu).

o. Starp Salacu un Svētupi izrakts .....

3.17 Venta ir 342 km jeb 212 jūdžu gaŗa. Apmēram pusi sava gaŗuma (102 jūdzes) Venta tek pa Lietuvu. Venta ietek jūŗā pie Ventspils.

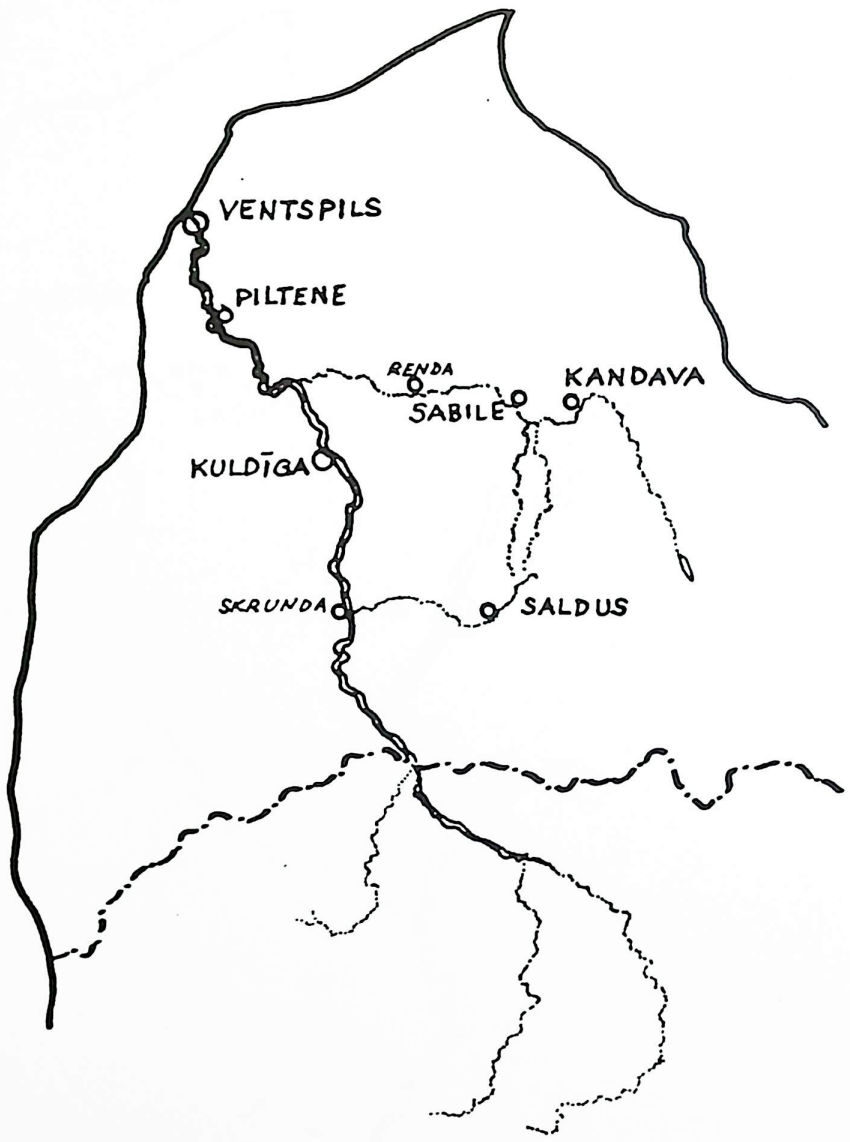
Izkrāso jūŗu tumši zilu. Izkrāso upi un tās pietekas gaiši zilas. Pieraksti upes un pilsētas nosaukumus. Pieraksti upes gaŗumu.

3.18 Venta tek pa dolomīta iežiem, kuŗos vietvietām tā iegrauzusi dziļas gravas. Pie Kuldīgas ir ūdenskritums — Ventas Rumba. Ventā kuģo, zvejo, plosto. Ventas krastos ir Kuldīgas, Piltenes un Ventspils pilsētas.

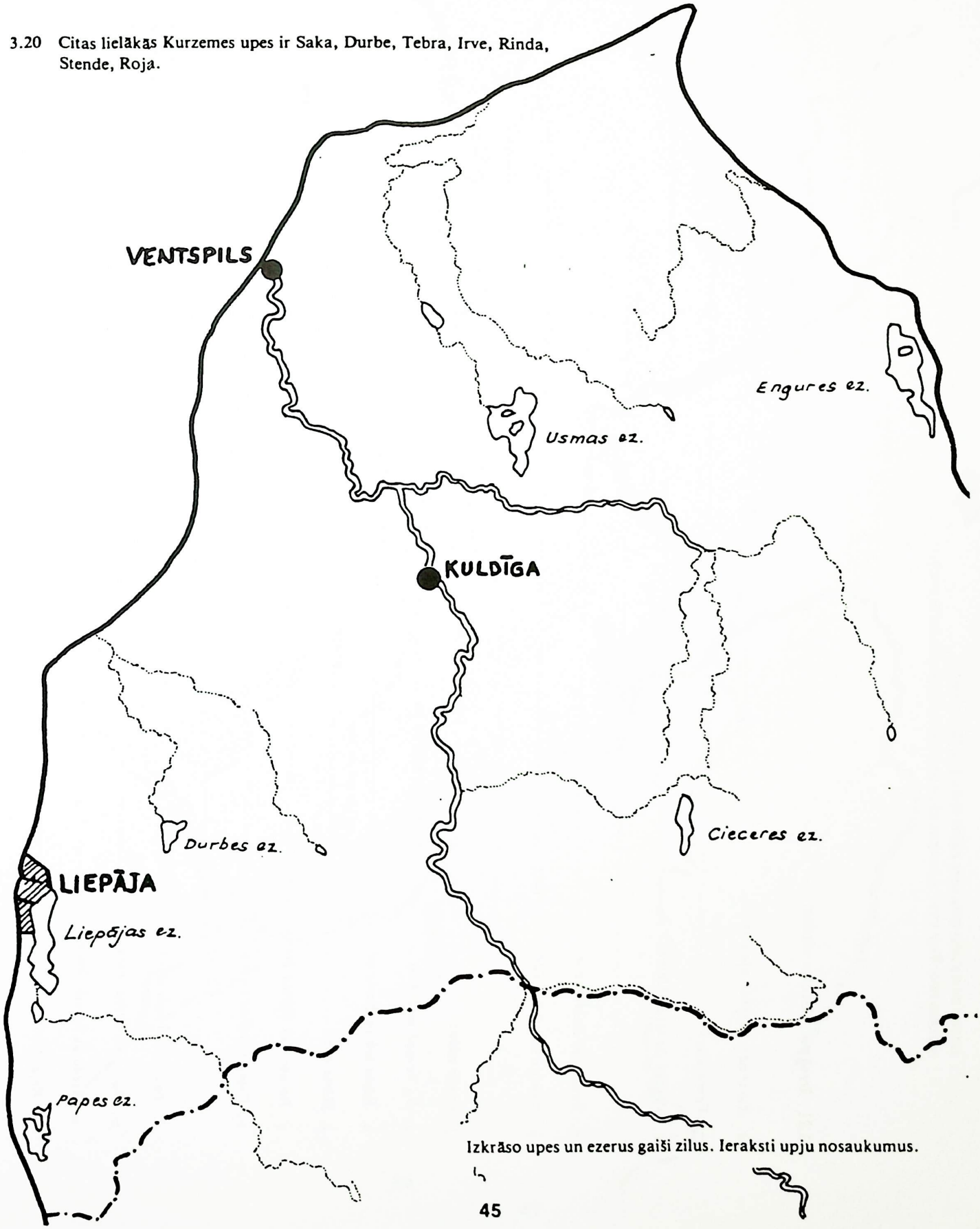
Izkrāso upi zilu. Ieraksti upes un pilsētu nosaukumus. Iezīmē: kuģīšu satiksmes vietu - koku pludināšanas vietu - plostu pludināšanas vietu - ūdenskritumu.

3.19 Ventai daudz pieteku. No tām lielākā ir Abava; citas lielākās ir Virvīte, Vārdava (Lietuvā), Vadakste un Ciecere. Abavas smilšakmens krastos ūdens ir izgrauzis alas. Abavas pietekas ir Imula un Amula.

Ieraksti upju nosaukumus.

3.20 Citas lielākas Kurzemes upes ir Saka, Durbe, Tebra, Irve, Rinda, Stende, Roja.

Izkrāso upes un ezerus gaiši zilus. Ieraksti upju nosaukumus.

3.21 Ieraksti trūkstošos vārdus:

a. *Kurzemes lielākās upes ir* ..... *un* .....

b. *Venta ietek* ..... *pie* .....

c. *Ventas lielākās pietekas ir* .....

.....

d. *Ventā pie Kuldīgas ir* ..... *ūdenskritums.*

e. *Ventas krastos ir šādas pilsētas:* .....

.....

f. *Venta sākas* ..... , *izteecēdama no* ..... *ezera.*

g. *No Ventas pietekām* ..... *(cik?) tek pa robežu un* ..... *(cik?) atrodas Latvijā.*

h. *Bārta tek pa Kurzemes* ..... *(debespuse) stūri.*

i. *Bārta ietek* ..... *ezerā.*

j. *No apvidus Bārtas krastos cēlušies* ..... , ... *un* ..... *tautas tērpi.*

k. *Citas Kurzemes upes ir* .....

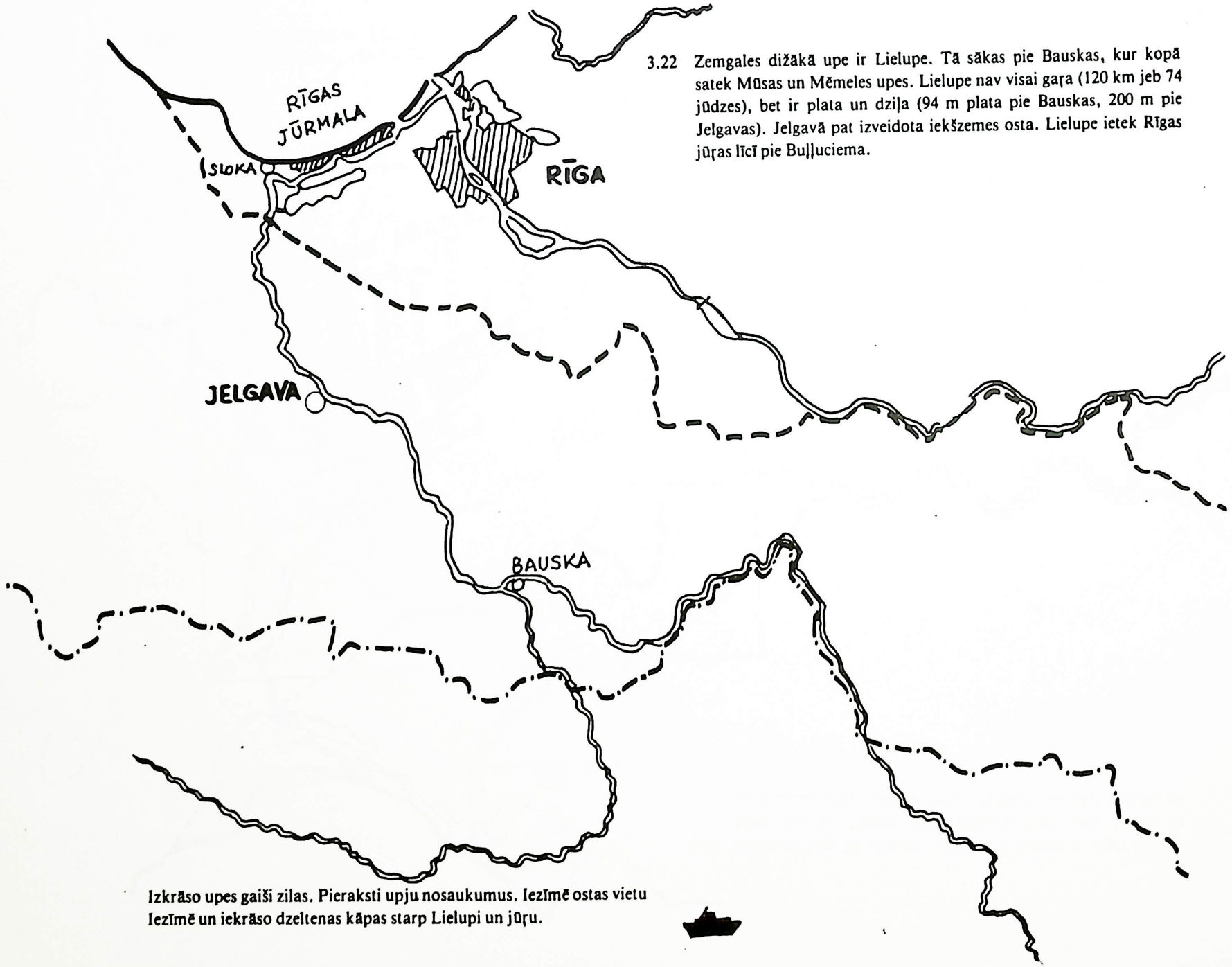
.....

l. *Imula un Āmula ietek* .....

m. *Durbe un Tebra ietek* .....

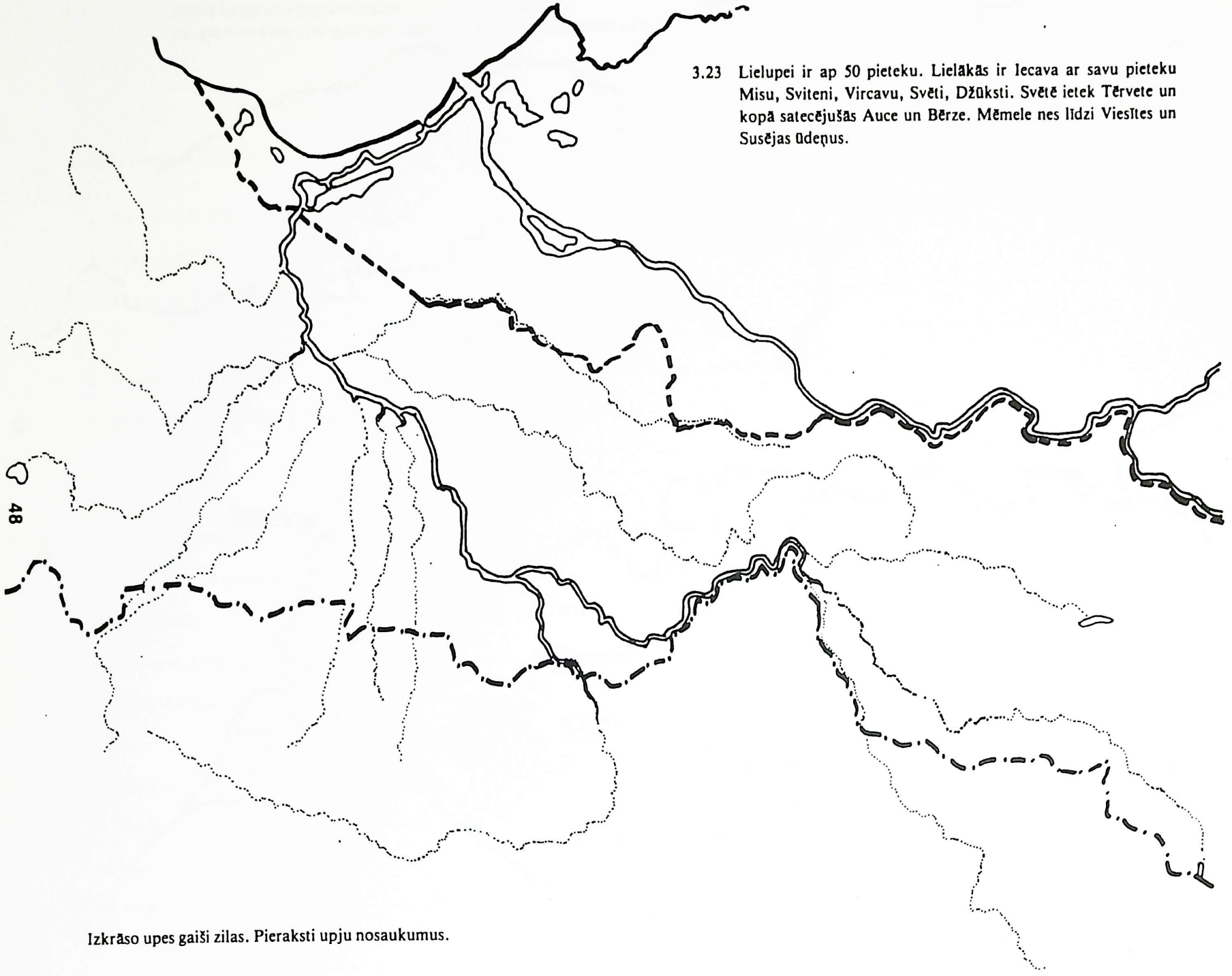
n. *Rinda un Stende ietek* .....

o. *Roja ietek* .....

3.22 Zemgales dižākā upe ir Lielupe. Tā sākas pie Bauskas, kur kopā satek Mūsas un Mēmeles upes. Lielupe nav visai gaŗa (120 km jeb 74 jūdzes), bet ir plata un dziļa (94 m plata pie Bauskas, 200 m pie Jelgavas). Jelgavā pat izveidota iekšzemes osta. Lielupe ietek Rīgas jūŗas līcī pie Buļļuciema.

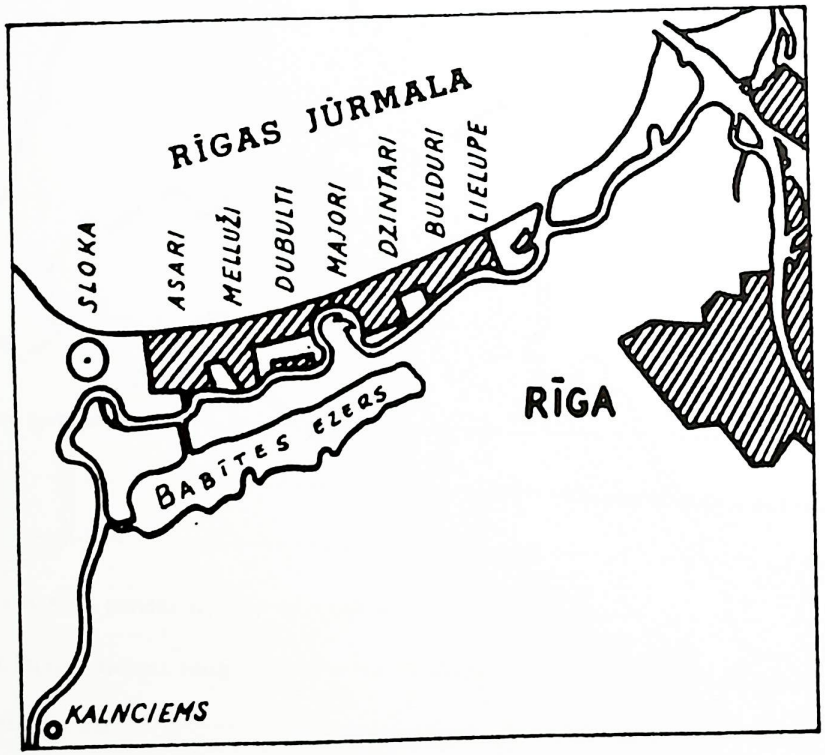
Izkrāso upes gaiši zilas. Pieraksti upju nosaukumus. Iezīmē ostas vietu Iezīmē un iekrāso dzeltenas kāpas starp Lielupi un jūŗu.

3.23 Lielupei ir ap 50 pieteku. Lielākās ir Iecava ar savu pieteku Misu, Sviteni, Vircavu, Svēti, Džūksti. Svētē ietek Tērvete un kopā satecējušās Auce un Bērze. Mēmele nes līdzi Viesītes un Susējas ūdeņus.

Izkrāso upes gaiši zilas. Pieraksti upju nosaukumus.

3.24 Pussalā starp Lielupi un Rīgas jūŗas līci atrodas Rīgas Jūrmala, kur vasarās brauc tūristi no visas pasaules. No Rīgas uz Rīgas Jūrmalu brauc vilciens. Agrāk Lielupe ietecējusi Daugavā. Arī tagad starp Lielupi un Daugavu ir ūdensceļš — Buļļupe.

Izkrāso upes gaiši zilas. Ieraksti upju nosaukumus. Izkrāso Rīgas Jūrmalas pilsētu.

3.25 Ieraksti trūkstošos vārdus vai izvēlies pareizo:

a. *Lielupe ir īsāka / garāka par Ventu (svītro nepareizo).*

b. *Lielupe ir platāka / šaurāka par Ventu.*

c. *Lielupe sākas pie* ..... , *kur kopā satek* .....

un .....

d. *13 jūdzes Lielupe tek gar* .....

e. *Rīgas Jūrmalas pilsēta atrodas starp* ..... *un* .....

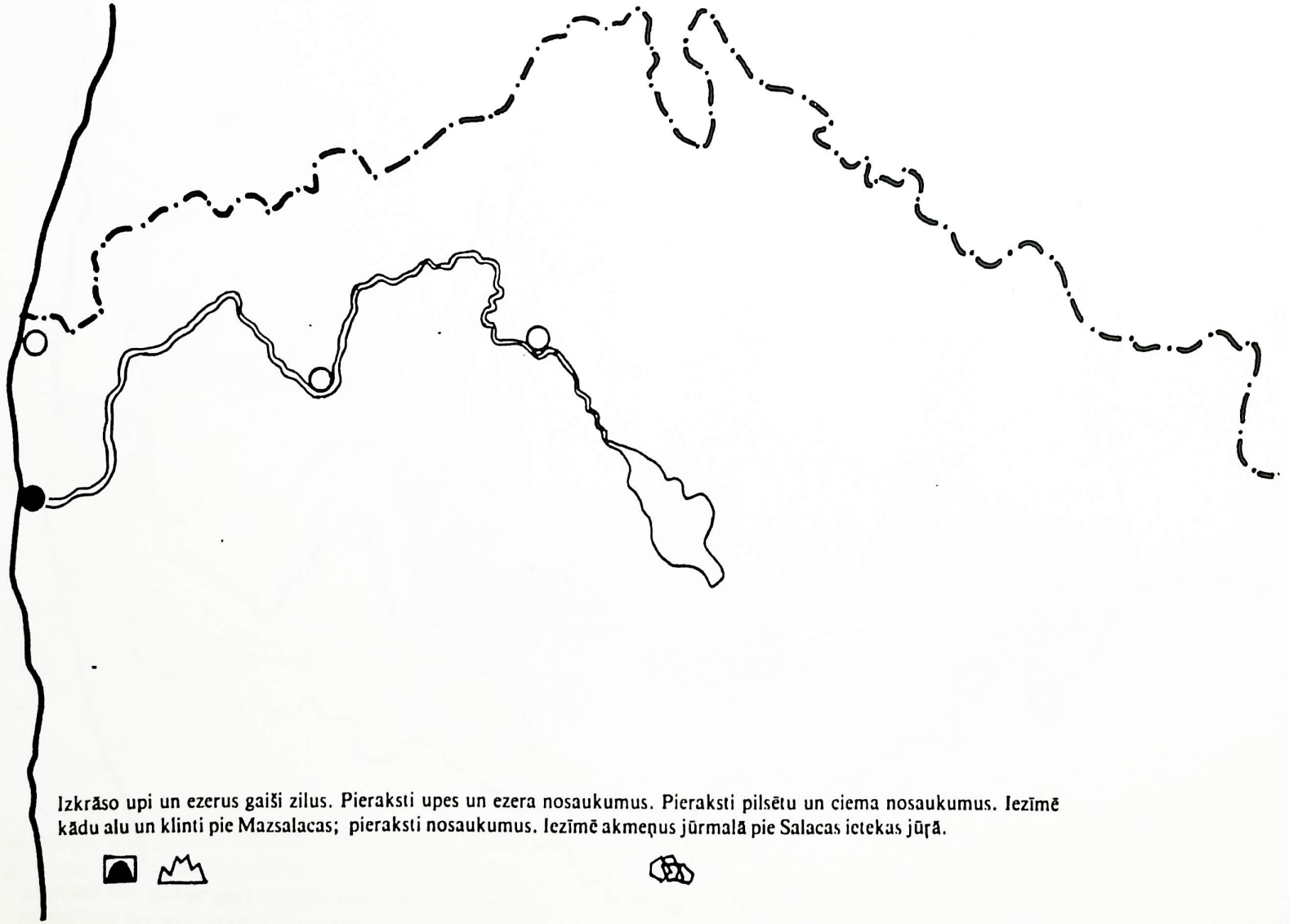
f. *Citas pilsētas Lielupes krastos ir* .....

.....

g. ..... *iekārtota iekšzemes osta.*

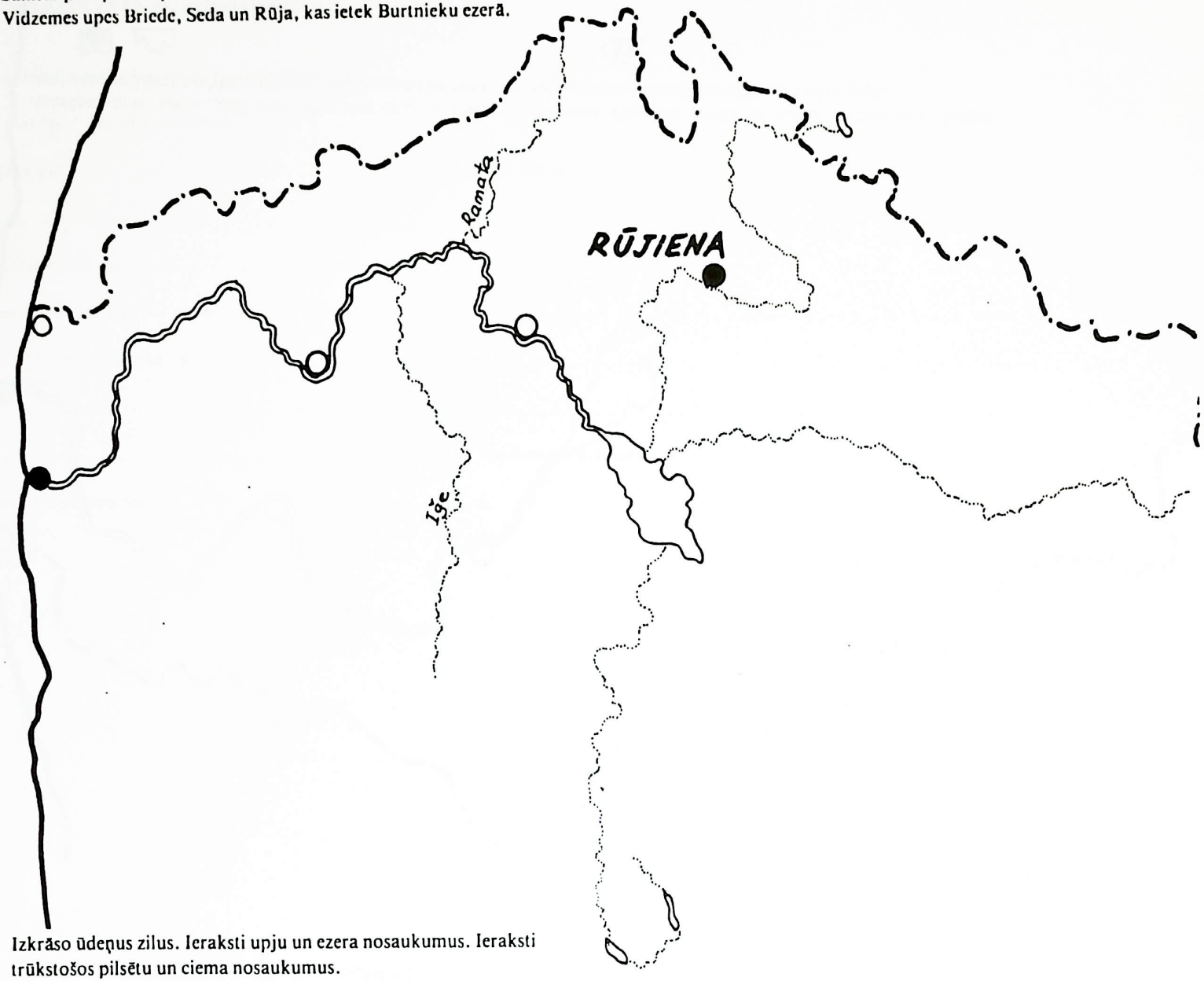
h. *Starp Lielupi un Daugavu tek* .....

3.26 Salacas ielejā ir ap 35 m (105') augstas kraujainas nogāzes, smilšakmens alas, avoti, ozolu birzis. Pie Mazsalacas atrodas Skaņais kalns, Velna skābumķērne, Velna kancele, Sapņu trepes, Bezdelīgu klintis un daudzi citi kalni, alas, avoti, pilskalni. Staiceles ciemā ir papīrfabrika. Pie ietekas jūrā zeme stipri akmeņaina.

Izkrāso upi un ezerus gaiši zilus. Pieraksti upes un ezera nosaukumus. Pieraksti pilsētu un ciema nosaukumus. Iezīmē kādu alu un klinti pie Mazsalacas; pieraksti nosaukumus. Iezīmē akmeņus jūrmalā pie Salacas ietekas jūrā.

3.27 Salacai pāri par 20 pieteku. Pieteku vietās daudzkārt dzirnavas. Pie Salacas baseina pieskaitāmas arī Vidzemes upes Briede, Seda un Rūja, kas ietek Burtnieku ezerā.

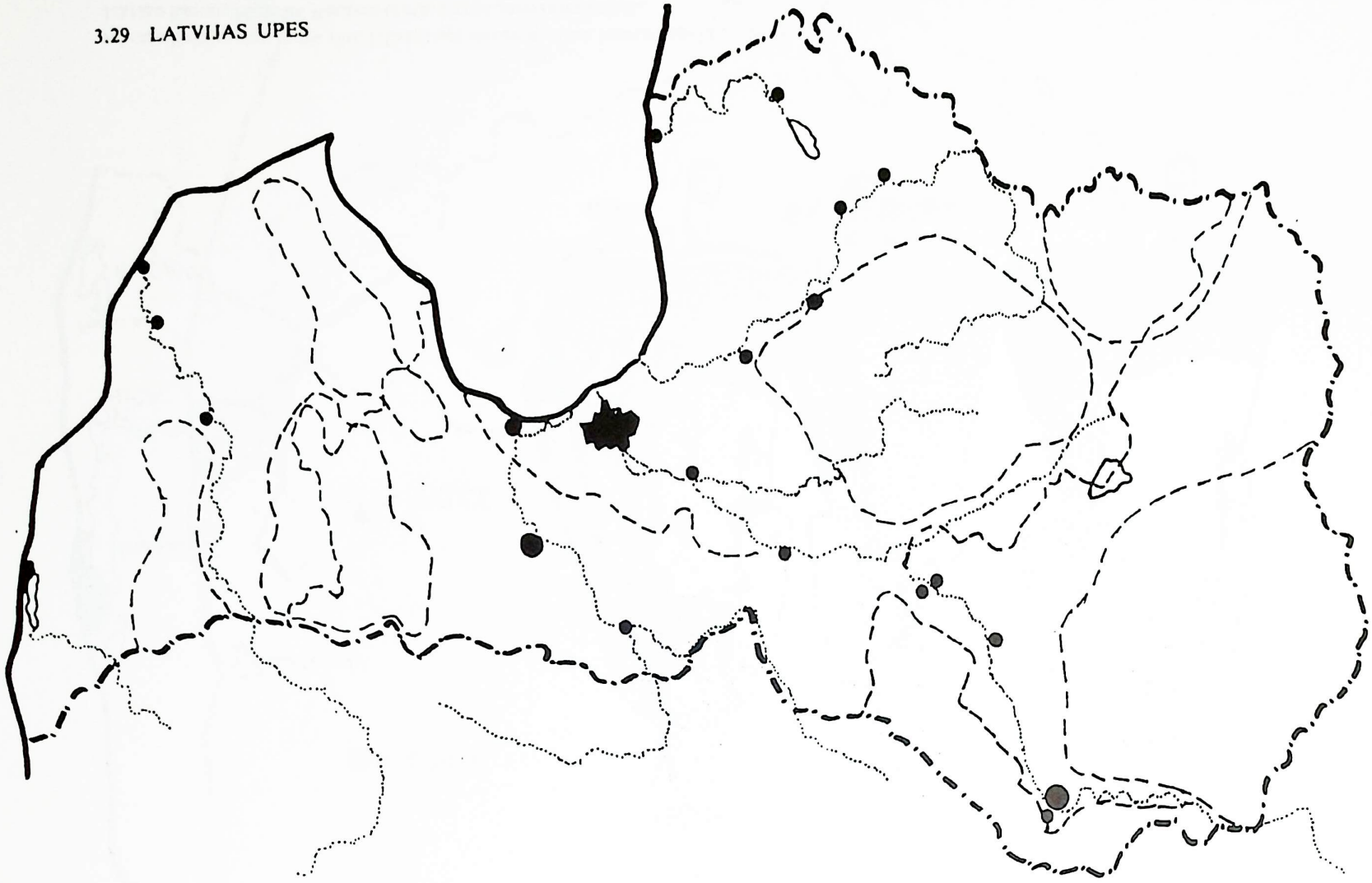
Izkrāso ūdeņus zilus. Ieraksti upju un ezera nosaukumus. Ieraksti trūkstošos pilsētu un ciema nosaukumus.

3.28 Bārta un Venta ir Kurzemes upes. Bārta sākas Lietuvā un ietek Liepājas ezerā. Bārta tek lēni un rāmi cauri līdzenam apgabalam, no kuŗa nāk 3 pazīstamākie Kurzemes tautas tērpi: Bārtas, Nīcas un Rucavas.
Bārta ir 98 km jeb 61 jūdzi gaŗa.

Izkrāso Baltijas jūŗu tumši zilu. Izkrāso upi un ezerus zilus. Ieraksti upes nosaukumu.
Izkrāso Bārtas, Nīcas un Rucavas tautas tērpus pareizajās krāsās.

3.29 LATVIJAS UPES

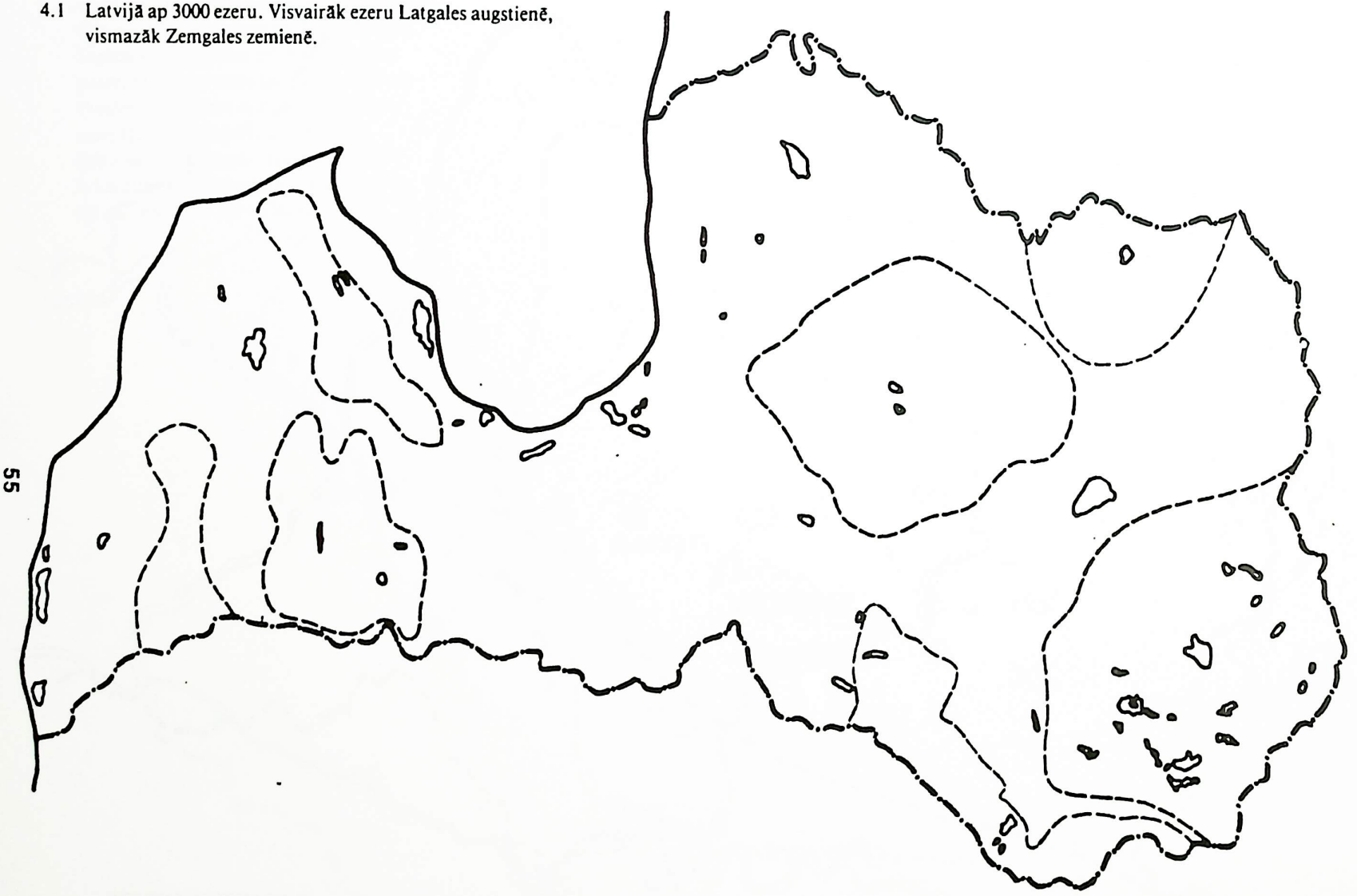

Izkrāso augstienes gaiši brūnas un kalnus tumši brūnus. Izkrāso jūŗas ūdeni tumši zilu, iekšzemes ūdeņus gaiši zilus. Ieraksti jūŗas, līča, upju, ezeru, pilsētu un augstieņu nosaukumus.

MŪSU TĒVZEME LATVIJA 77. - 88. lp.

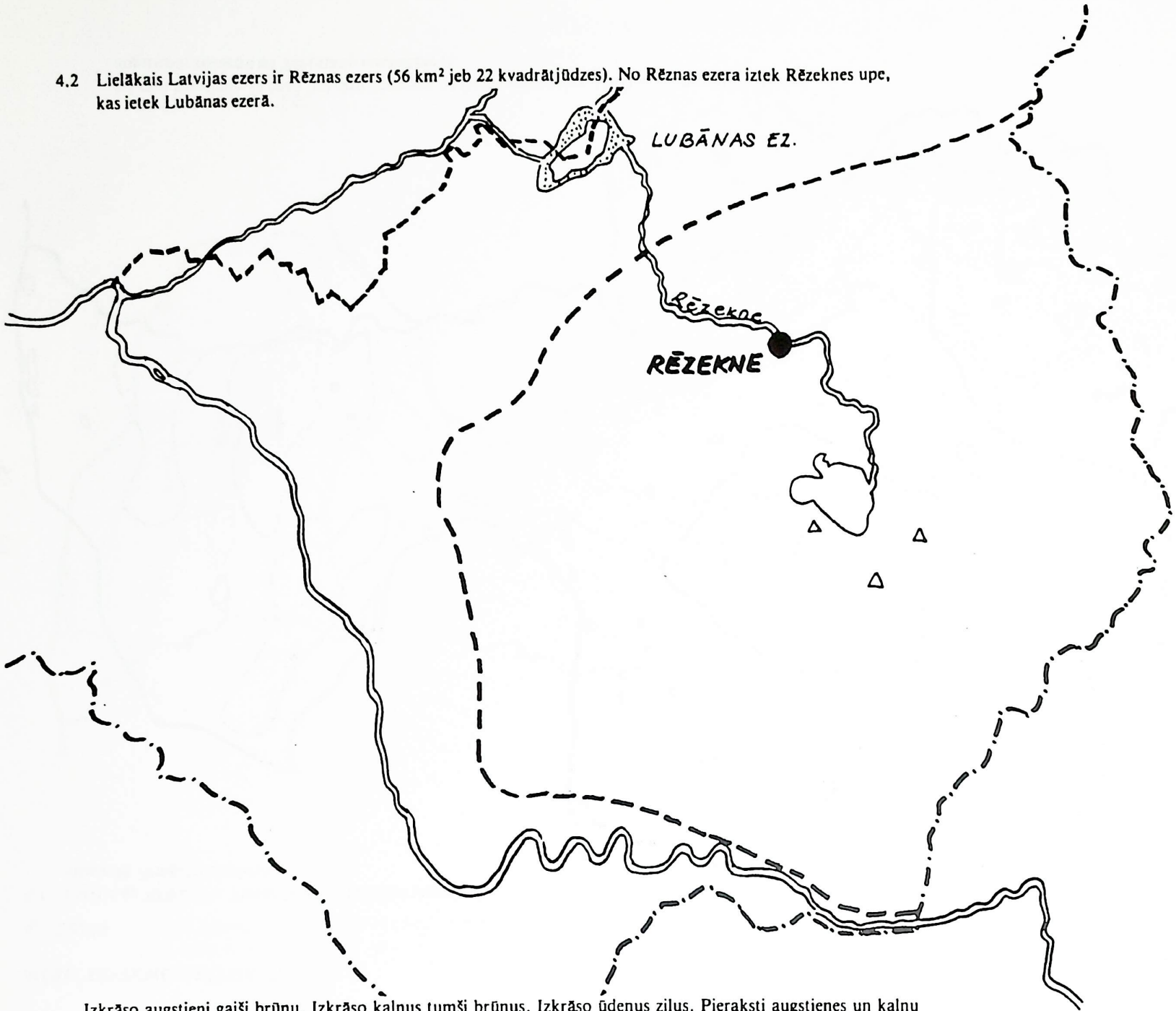
4. EZERI

4.1 Latvijā ap 3000 ezeru. Visvairāk ezeru Latgales augstienē, vismazāk Zemgales zemienē.

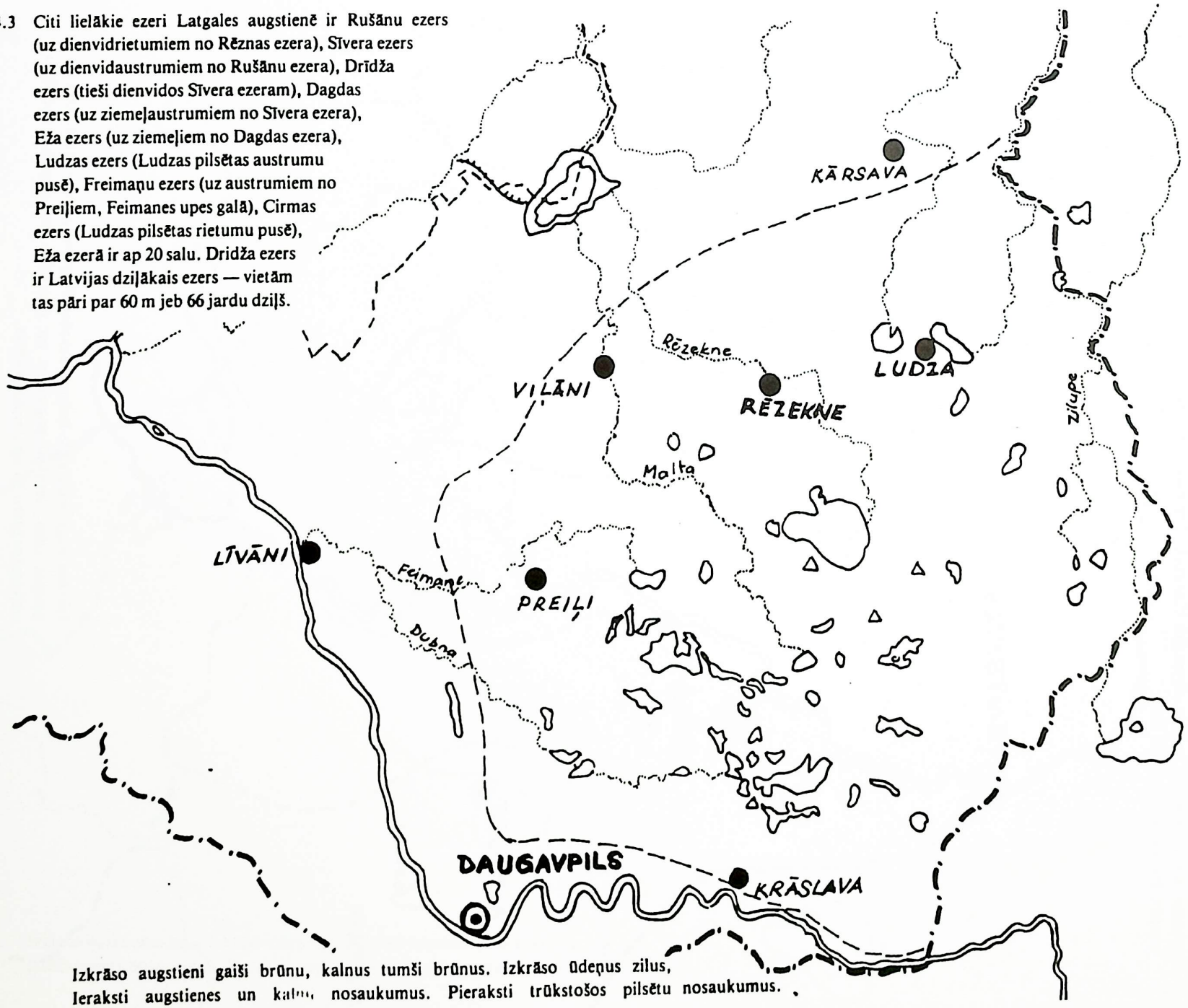
Izkrāso augstienes brūnas. Izkrāso zemienes un līdzenumus zaļus. Izkrāso ūdeņus zilus. Ieraksti augstieņu, zemieņu un līdzenumu nosaukumus.

4.2 Lielākais Latvijas ezers ir Rēznas ezers (56 km² jeb 22 kvadrātjūdzes). No Rēznas ezera iztek Rēzeknes upe, kas ietek Lubānas ezerā.

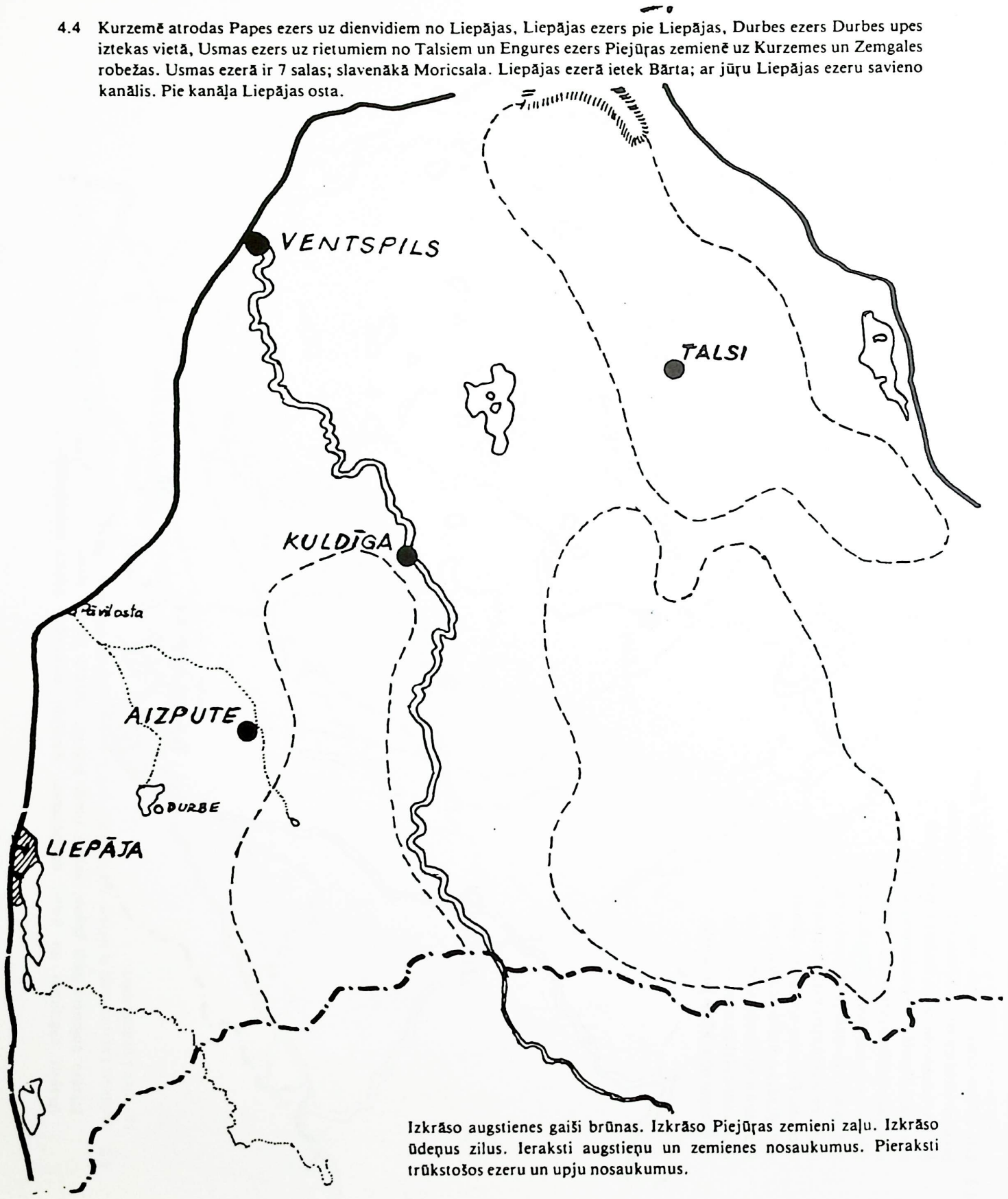
Izkrāso augstieni gaiši brūnu. Izkrāso kalnus tumši brūnus. Izkrāso ūdeņus zilus. Pieraksti augstienes un kalnu nosaukumus. Ieraksti ezera nosaukumu.

4.3 Citi lielākie ezeri Latgales augstienē ir Rušānu ezers (uz dienvidrietumiem no Rēznas ezera), Sīvera ezers (uz dienvidaustrumiem no Rušānu ezera), Drīdža ezers (tieši dienvidos Sīvera ezeram), Dagdas ezers (uz ziemeļaustrumiem no Sīvera ezera), Eža ezers (uz ziemeļiem no Dagdas ezera), Ludzas ezers (Ludzas pilsētas austrumu pusē), Freimaņu ezers (uz austrumiem no Preiļiem, Feimanes upes galā), Cirmas ezers (Ludzas pilsētas rietumu pusē), Eža ezerā ir ap 20 salu. Dridža ezers ir Latvijas dziļākais ezers — vietām tas pāri par 60 m jeb 66 jardu dziļš.

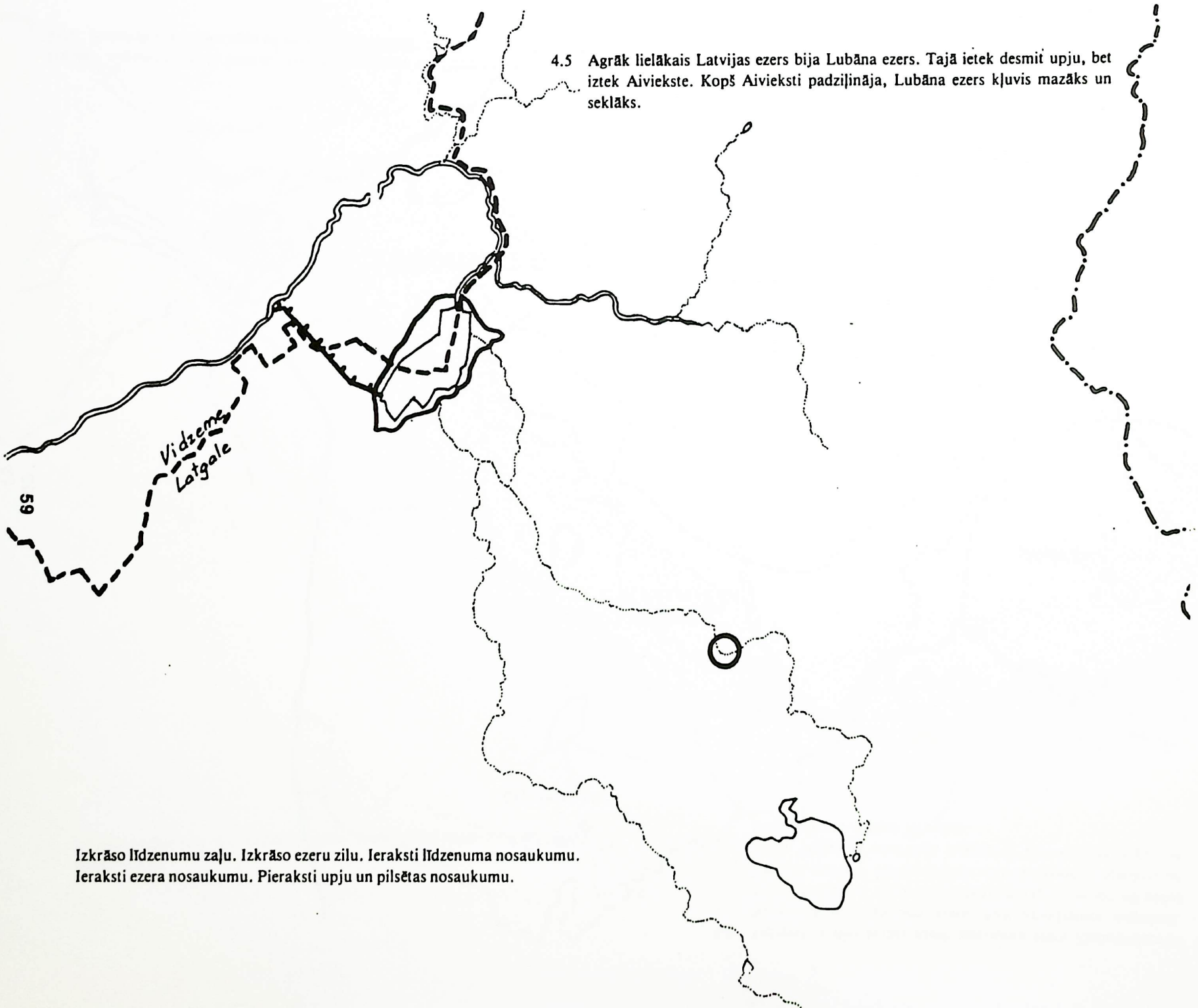

Izkrāso augstieni gaiši brūnu, kalnus tumši brūnus. Izkrāso ūdeņus zilus, Ieraksti augstienes un kalnu nosaukumus. Pieraksti trūkstošos pilsētu nosaukumus.

4.4 Kurzemē atrodas Papes ezers uz dienvidiem no Liepājas, Liepājas ezers pie Liepājas, Durbes ezers Durbes upes iztekas vietā, Usmas ezers uz rietumiem no Talsiem un Engures ezers Piejūŗas zemienē uz Kurzemes un Zemgales robežas. Usmas ezerā ir 7 salas; slavenākā Moricsala. Liepājas ezerā ietek Bārta; ar jūŗu Liepājas ezeru savieno kanālis. Pie kanāļa Liepājas osta.

Izkrāso augstienes gaiši brūnas. Izkrāso Piejūŗas zemieni zaļu. Izkrāso ūdeņus zilus. Ieraksti augstieņu un zemienes nosaukumus. Pieraksti trūkstošos ezeru un upju nosaukumus.

4.5 Agrāk lielākais Latvijas ezers bija Lubāna ezers. Tajā ietek desmit upju, bet iztek Aiviekste. Kopš Aivieksti padziļināja, Lubāna ezers kļuvis mazāks un seklāks.

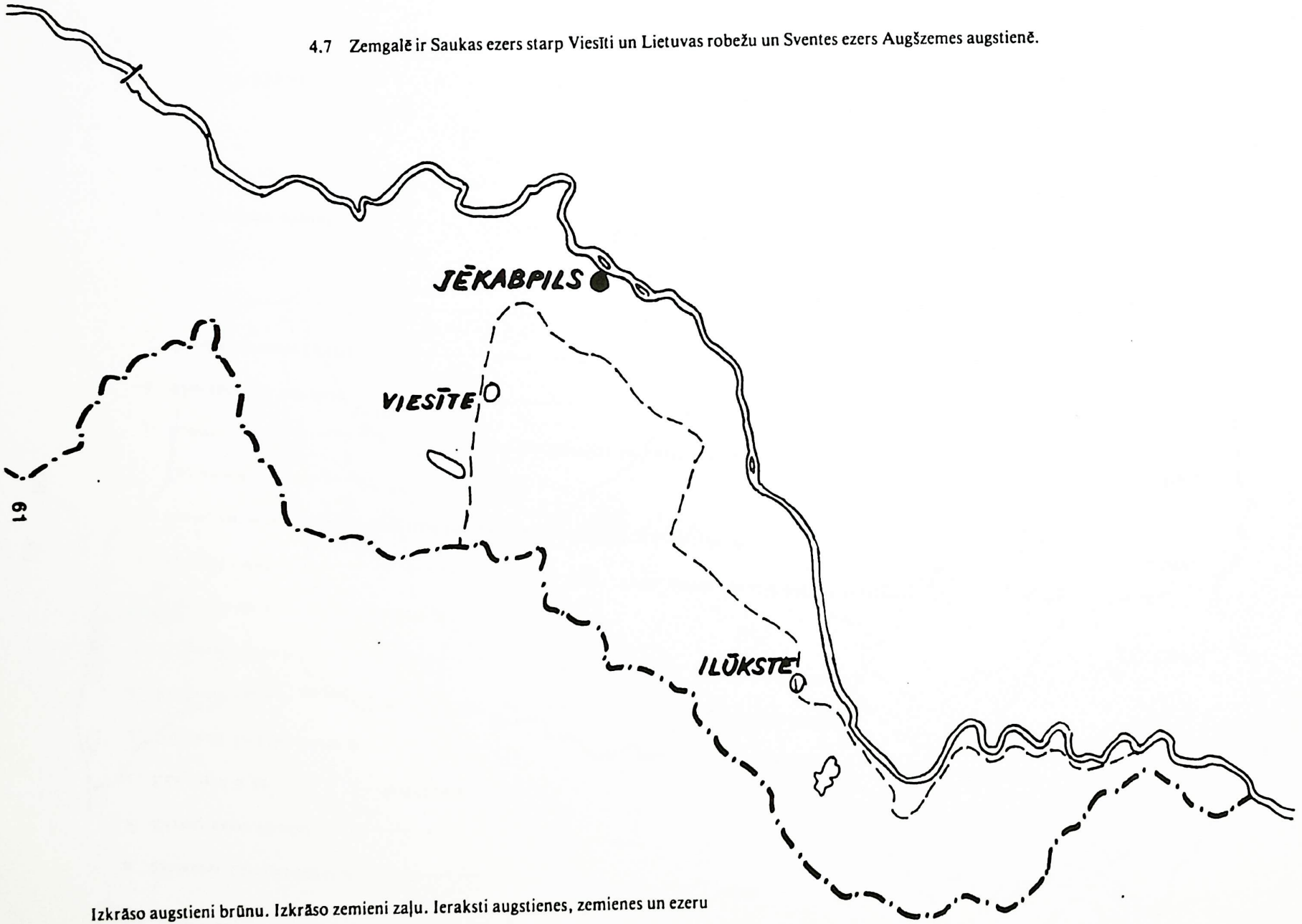
Izkrāso līdzenumu zaļu. Izkrāso ezeru zilu. Ieraksti līdzenuma nosaukumu. Ieraksti ezera nosaukumu. Pieraksti upju un pilsētas nosaukumu.

4.6 Vidzemē ir divi lielāki ezeri: Burtnieku ezers Ziemeļvidzemes līdzenumā un Alūksnes ezers Austrumvidzemes augstienē. Alūksnes ezers ir viens no dziļākajiem (ap 15 m jeb 49 pēdu) Latvijas ezeriem. Vidēja lieluma ezeri Vidzemē ir Alauksts un Inesis Vidzemes centrālajā augstienē, Ķīšezers pie Rīgas un Babītes ezers pie Rīgas jūrmalas.

Izkrāso augstienes gaiši brūnas. Izkrāso zemienes un līdzenumus zaļus. Pieraksti trūkstošos upju un ezeru nosaukumus.

4.7 Zemgalē ir Saukas ezers starp Viesīti un Lietuvas robežu un Sventes ezers Augšzemes augstienē.

Izkrāso augstieni brūnu. Izkrāso zemieni zaļu. Ieraksti augstienes, zemienes un ezeru nosaukumus.

4.8 Ieraksti trūkstošos vārdus vai izvēlies pareizo:

a. *Lielākais Latvijas ezers ir* ..... *ezers.*

b. *Rēznas ezers atrodas* .....

c. *Eža ezerā ir ap* ..... *(cik?) salu.*

d. *Dziļākais Latvijas ezers ir* ..... *Vietām tas ap* ..... *m dziļš.*

e. *Visvairāk ezeru ir* ..... *(apgabala nosaukums).*

f. *Vismazāk ezeru ir* ..... *(apgabala nosaukums).*

g. *Rigas tuvumā ir divi palielāki ezeri* .... *un* .....

h. *Vistālāk ziemeļos ir* ..... *ezers. Teika stāsta, ka tajā kādreiz nogrimusi* .....

i. *Ezers, pie kura dzīvodams Ernests Gliks pārtulkoja bībeli latviešu valodā, ir* ..... *ezers.*

Tas atrodas .....

j. *Kādreiz* ..... *ezers bija Latvijas lielākais ezers. Tas kļuva mazāks, kad padziļināja* ..... *(upe).*

k. *Rēzeknes upe tek starp* .... *un* .... *ezeriem.*

l. *Piejūras zemienes ezeri ir* .....

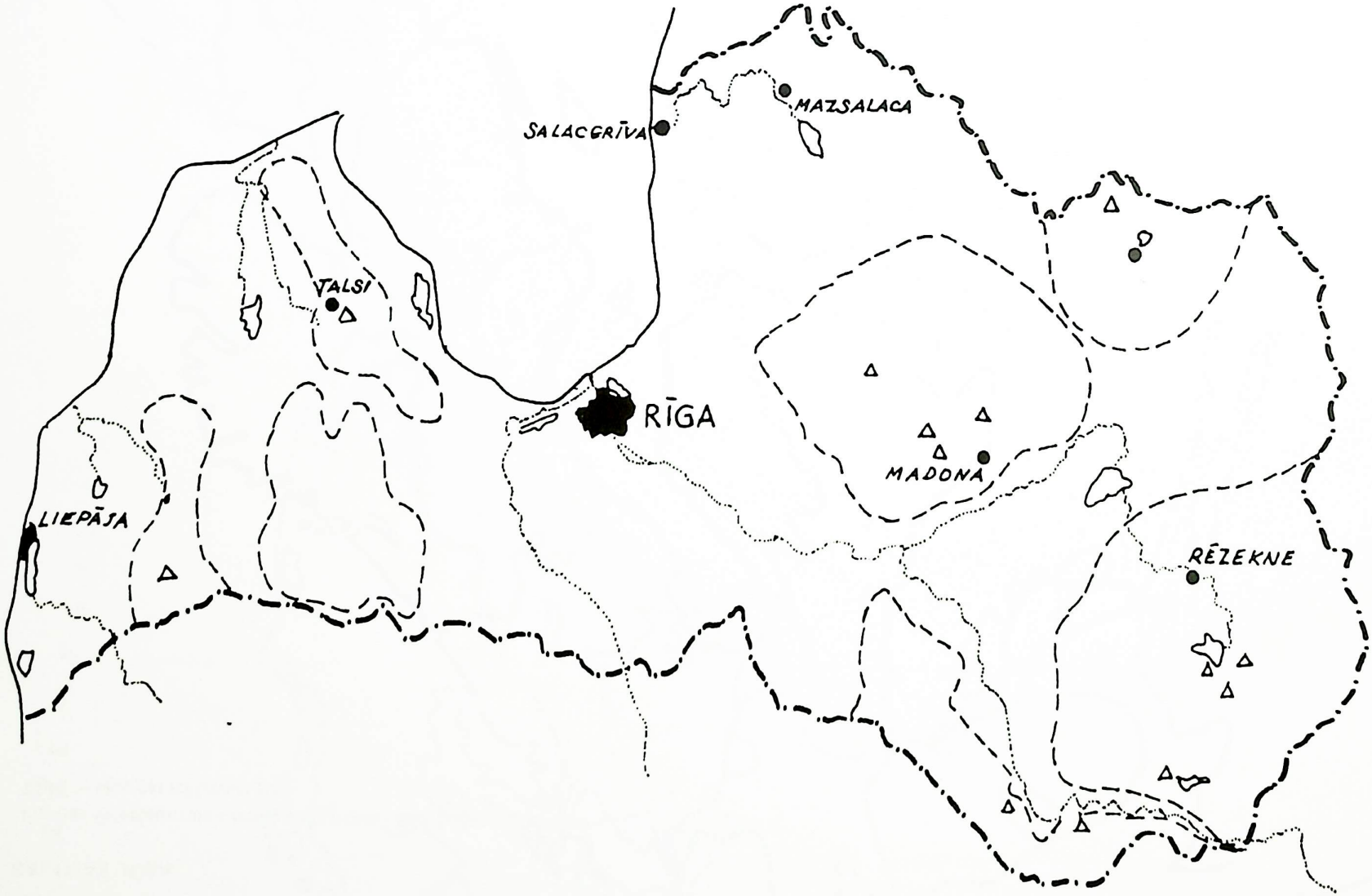
.....

No tiem .... *ezers,* ..... *ezers un* ..... *ezers atrodas Kurzemē.*

m. *Usmas ezers atrodas* ..... *Usmas ezerā 7 salas, no tām slavenākā ir* ..... *sala.*

n. *Latvijā ir ap* ..... *(cik?) ezeru.*

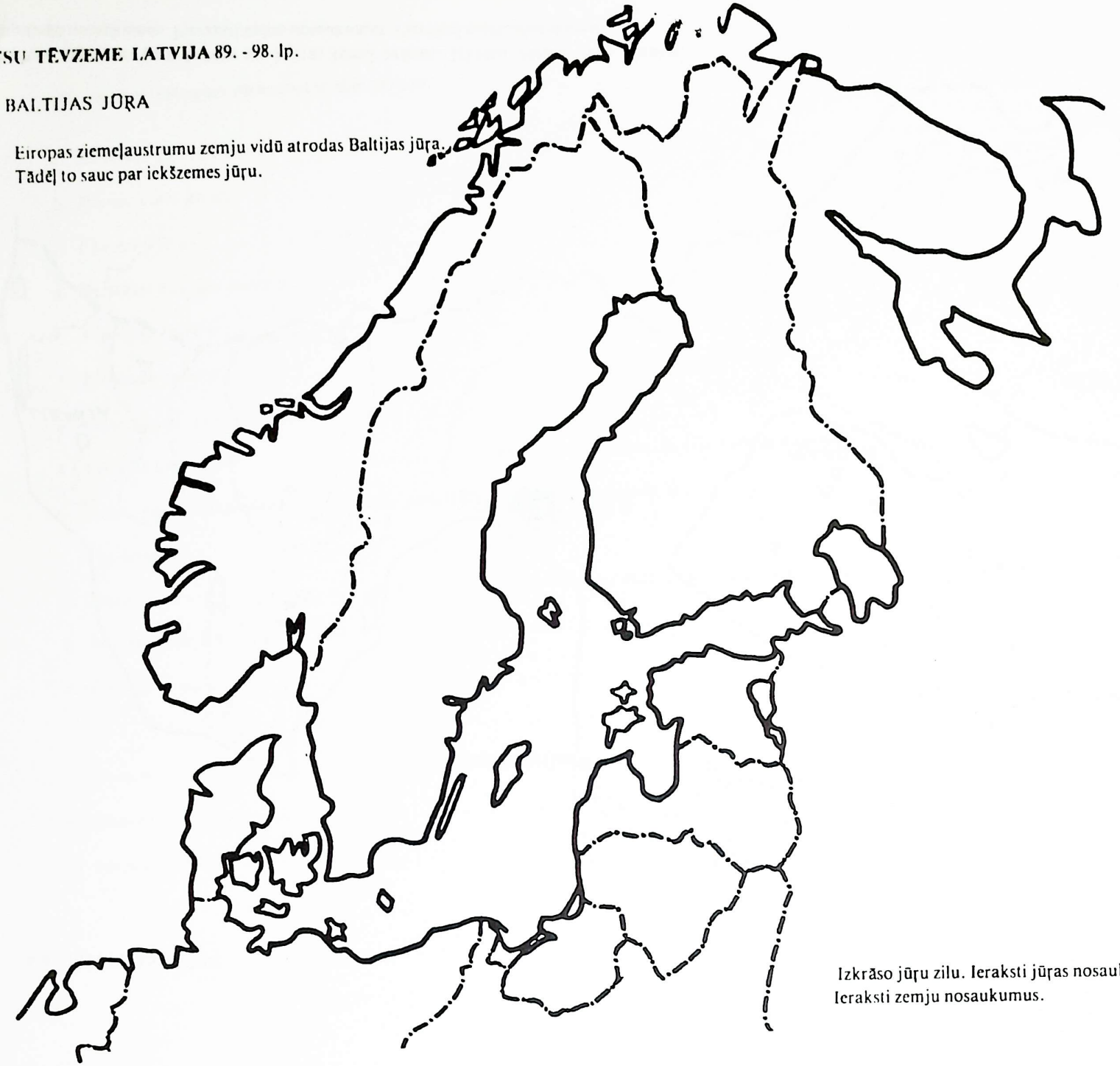
4.9 LATVIJAS EZERI

Izkrāso augstienes gaiši brūnas un kalnus tumši brūnus. Izkrāso ūdeņus zilus. Ieraksti augstieņu nosaukumus. Pieraksti kalnu nosaukumus. Pieraksti ezeru nosaukumus.

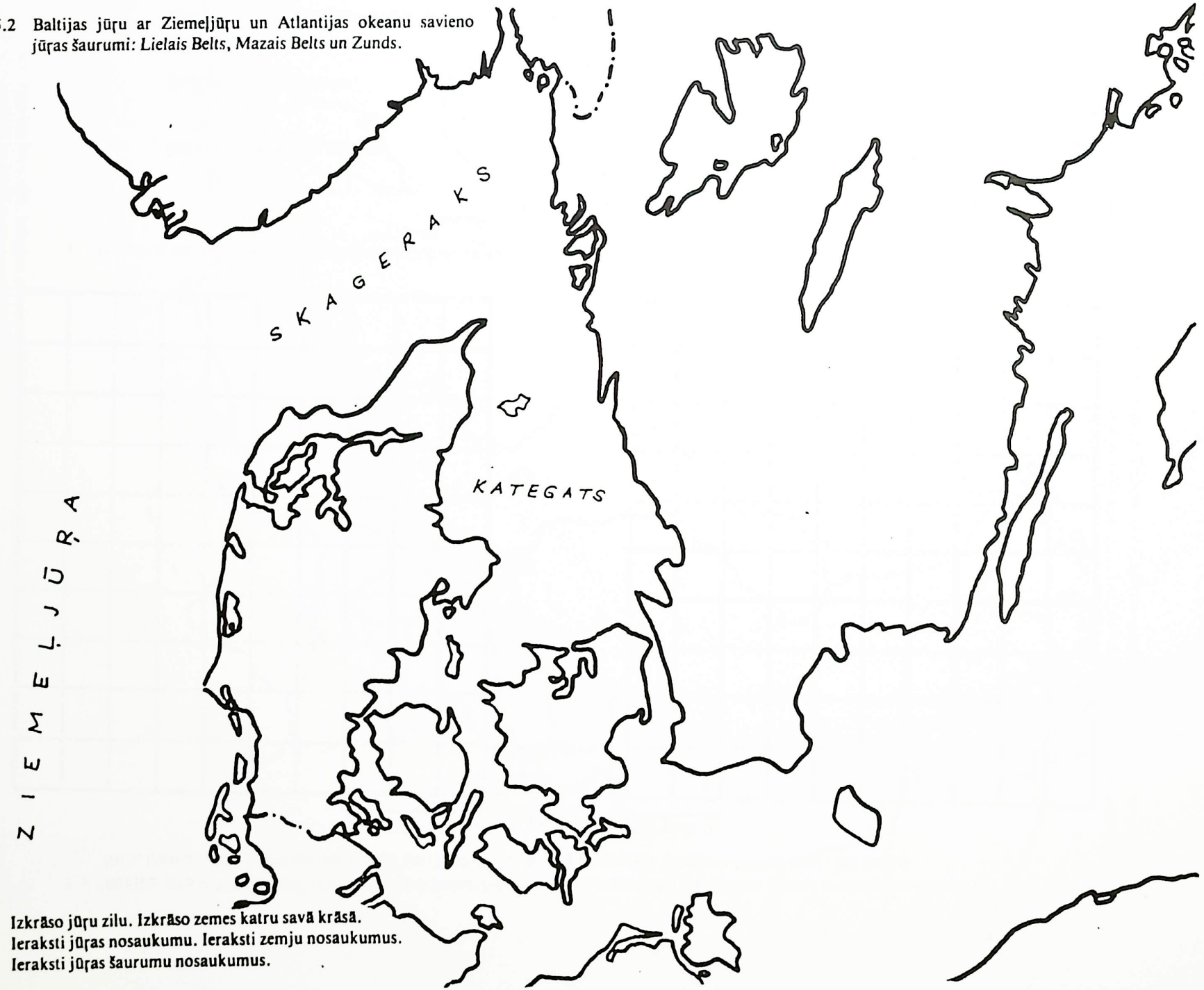
5. BALTIJAS JŪRA

5.1 Eiropas ziemeļaustrumu zemju vidū atrodas Baltijas jūra. Tādēļ to sauc par iekšzemes jūru.

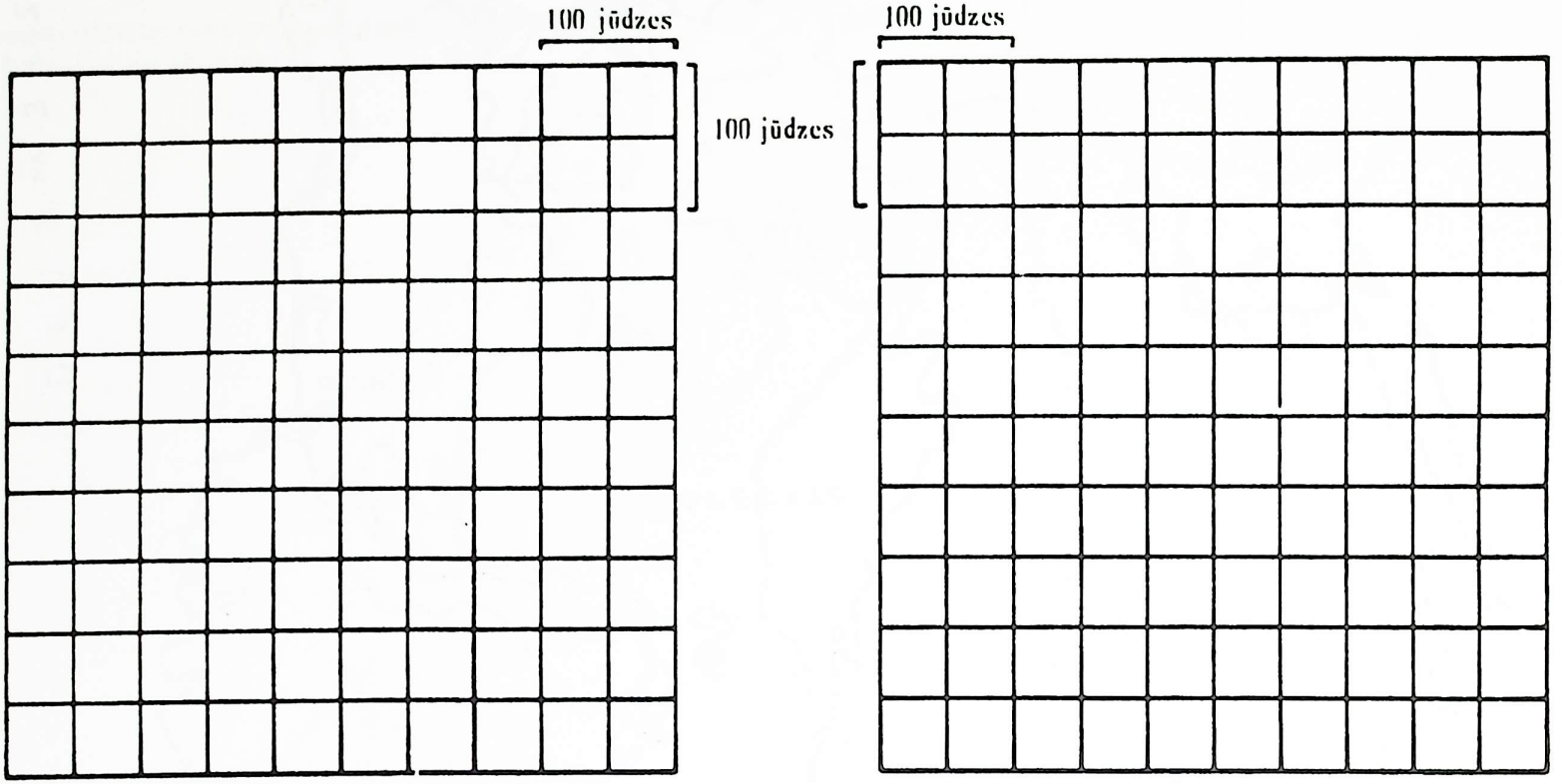
Izkrāso jūru zilu. Ieraksti jūras nosaukumu.
Ieraksti zemju nosaukumus.

5.2 Baltijas jūŗu ar Ziemeļjūŗu un Atlantijas okeanu savieno jūŗas šaurumi: *Lielais Belts*, *Mazais Belts* un *Zunds*.

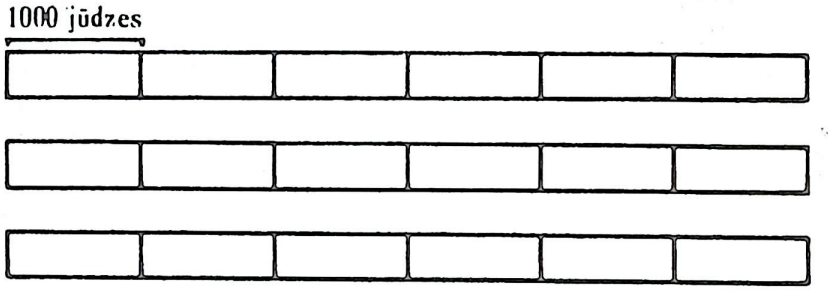

Izkrāso jūŗu zilu. Izkrāso zemes katru savā krāsā.
Ieraksti jūŗas nosaukumu. Ieraksti zemju nosaukumus.
Ieraksti jūŗas šaurumu nosaukumus.

5.3 Baltijas jūŗa ir 375 000 km² (158 000 kvadrātjūdžu) liela (Ziemeļamerikas lielie ezeri/Great Lakes/ ir 95 000 kvadrātjūdžu lieli). Baltijas jūŗas krasta gaŗums ir 9000 km (5600 jūdžu). Krasta gaŗums gar Latviju ir 494 km (apm. 310 jūdžu).

a. Iezīmē un izkrāso Baltijas jūŗas platību. Iezīmē un izkrāso Ziemeļamerikas lielo ezeru platību.

b. Iezīmē un pieraksti attiecīgos gaŗumus.

5.4 Baltijas jūrā daudz salu un līču. Lielākās salas ir Gotlande, Ēlande — Zviedrijas salas; Sāmu, Dago — Igaunijas salas; Bornholma — Dānijas sala; Rīgena — Vācijas sala un Olandes salas, kas pieder Somijai. Latvijai nepieder neviena sala. Lielākie līči ir Botnijas, Somu un Rīgas jūras līcis.

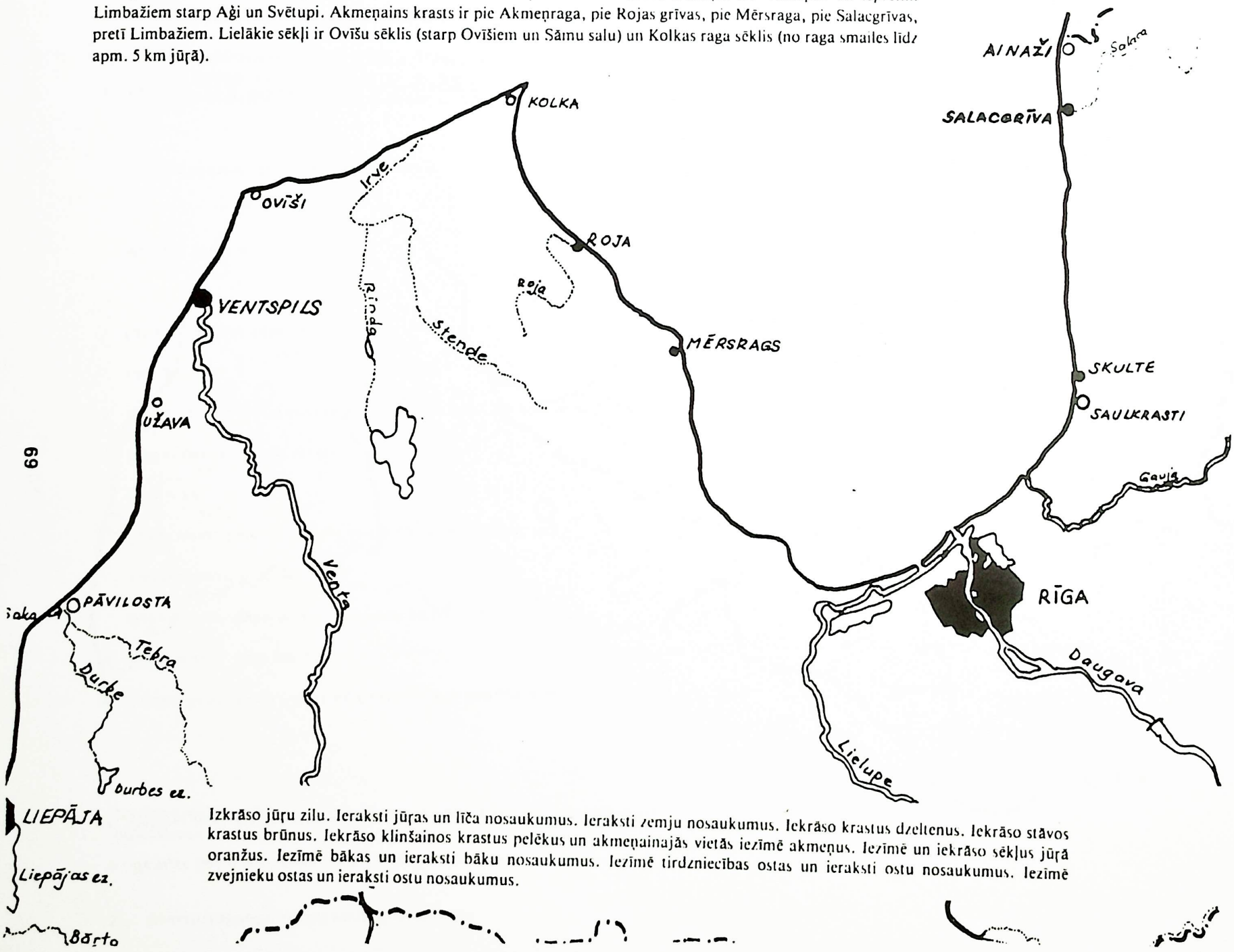
Izkrāso jūru zilu. Izkrāso zemes un tām piederošās salas. Ieraksti zemju un salu nosaukumus. Ieraksti jūras šaurumu un līču nosaukumus.

5.5 Baltijas jūras ziemeļu krasti, īpaši gar Zviedriju un Somiju pa lielākai daļai stāvi, klinšaini, līču un saliņu izroboti. Dienvidu krasti galvenokārt zemi, smilšaini.

Izkrāso krastus melnus, kur tie klinšaini un roboti, dzeltenus — kur tie lēzeni, gludi.

5.6 Latvijas krasti visumā lēzeni, smilšaini. Stāvs krasts ir starp Užavu un Saku, ziemeļos no Ventspils un iepretim Limbažiem starp Aģi un Svētupi. Akmeņains krasts ir pie Akmeņraga, pie Rojas grīvas, pie Mērsraga, pie Salacgrīvas, pretī Limbažiem. Lielākie sēkļi ir Ovīšu sēklis (starp Ovīšiem un Sāmu salu) un Kolkas raga sēklis (no raga smailes līdz apm. 5 km jūrā).

Izkrāso jūru zilu. Ieraksti jūras un līča nosaukumus. Ieraksti zemju nosaukumus. Iekrāso krastus dzeltenus. Iekrāso stāvos krastus brūnus. Iekrāso klinšainos krastus pelēkus un akmeņainajās vietās iezīmē akmeņus. Iezīmē un iekrāso sēkļus jūrā oranžus. Iezīmē bākas un ieraksti bāku nosaukumus. Iezīmē tirdzniecības ostas un ieraksti ostu nosaukumus. Iezīmē zvejnieku ostas un ieraksti ostu nosaukumus.

5.7 Ieraksti trūkstošos vārdus vai izvēlies pareizos:

a. Baltijas jūra ir iekšzemes / atklāta (svītro vienu) jūra.

b. Baltijas jūras krastos atrodas šādas zemes: .....

.....

.....

c. Lielais Belts, Mazais Belts un Zunds savieno Baltijas jūru ar ..... (kuru jūru?).

d. Ziemeļu daļa, īpaši gar ..... (kuru valsti?) un ..... (kuru valsti?).

Baltijas jūras krasti ir stāvi, klinšaini un izroboti.

e. Latvijas krasti ir visumā .....

f. Dažās vietās Latvijas krastos izveidojušies akmeņaini „raģi".

Tādi ir pie .....

g. No Baltijas jūras viļņi izskalo ..... no kā gatavo rotas lietas.

h. Krastā vai uz sēkļiem novietotus torņus, kas rāda ceļu kuģiem ar gaismas signāliem un miglas taurēm,

sauc par .....

i. Latvijas lielākās bākas ir .....

.....

Mazākās bākas ir .....

.....

j. Latvijas tirdzniecības ostas Baltijas jūrā ir .....

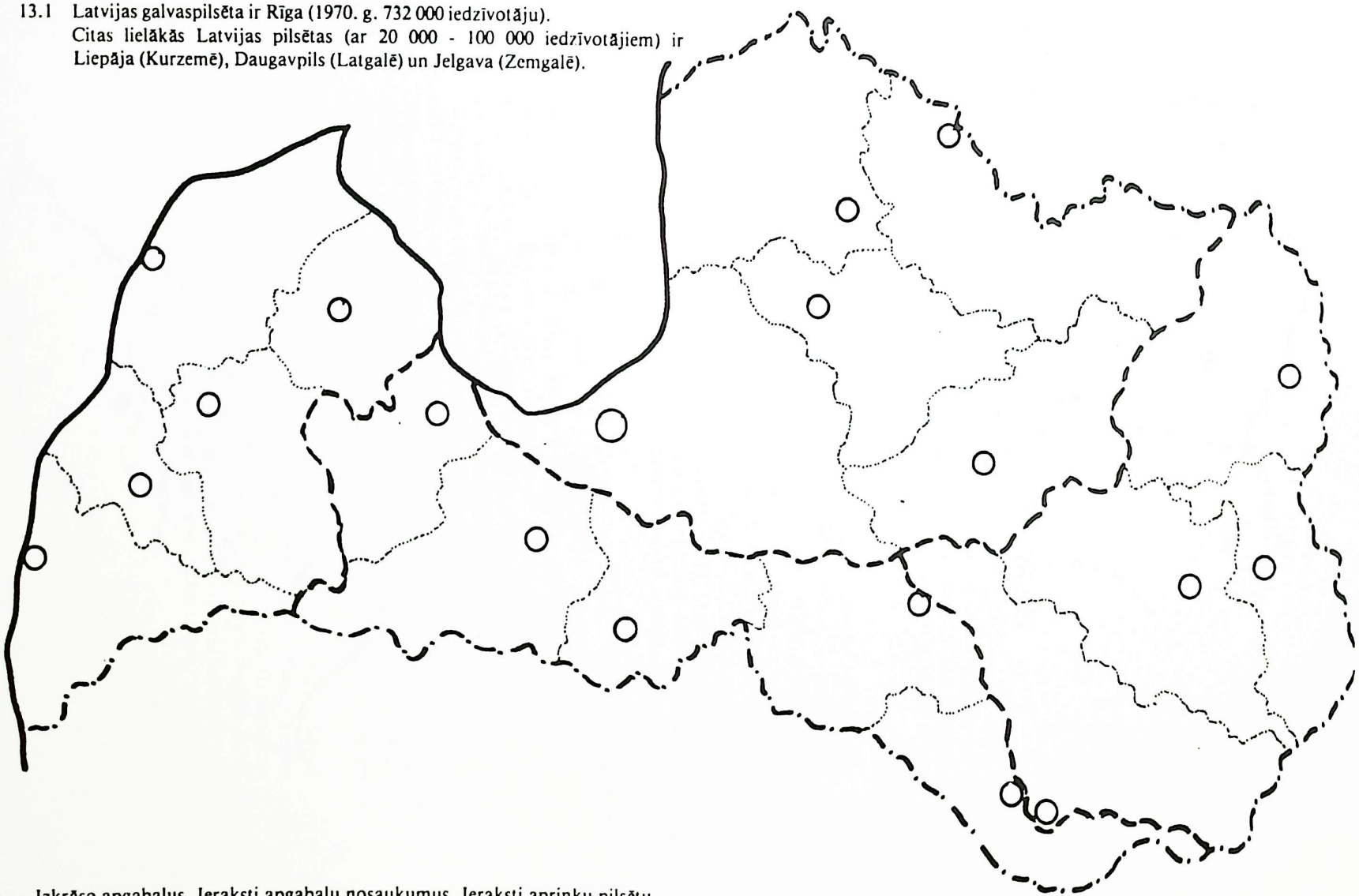
.....

k. Pāvilostā, Rojā, Mērsragā, Skultē un Salacgrīvā ir ..... ostas.

13 **MŪSU TĒVZEME LATVIJA** 212. - 237. lp.

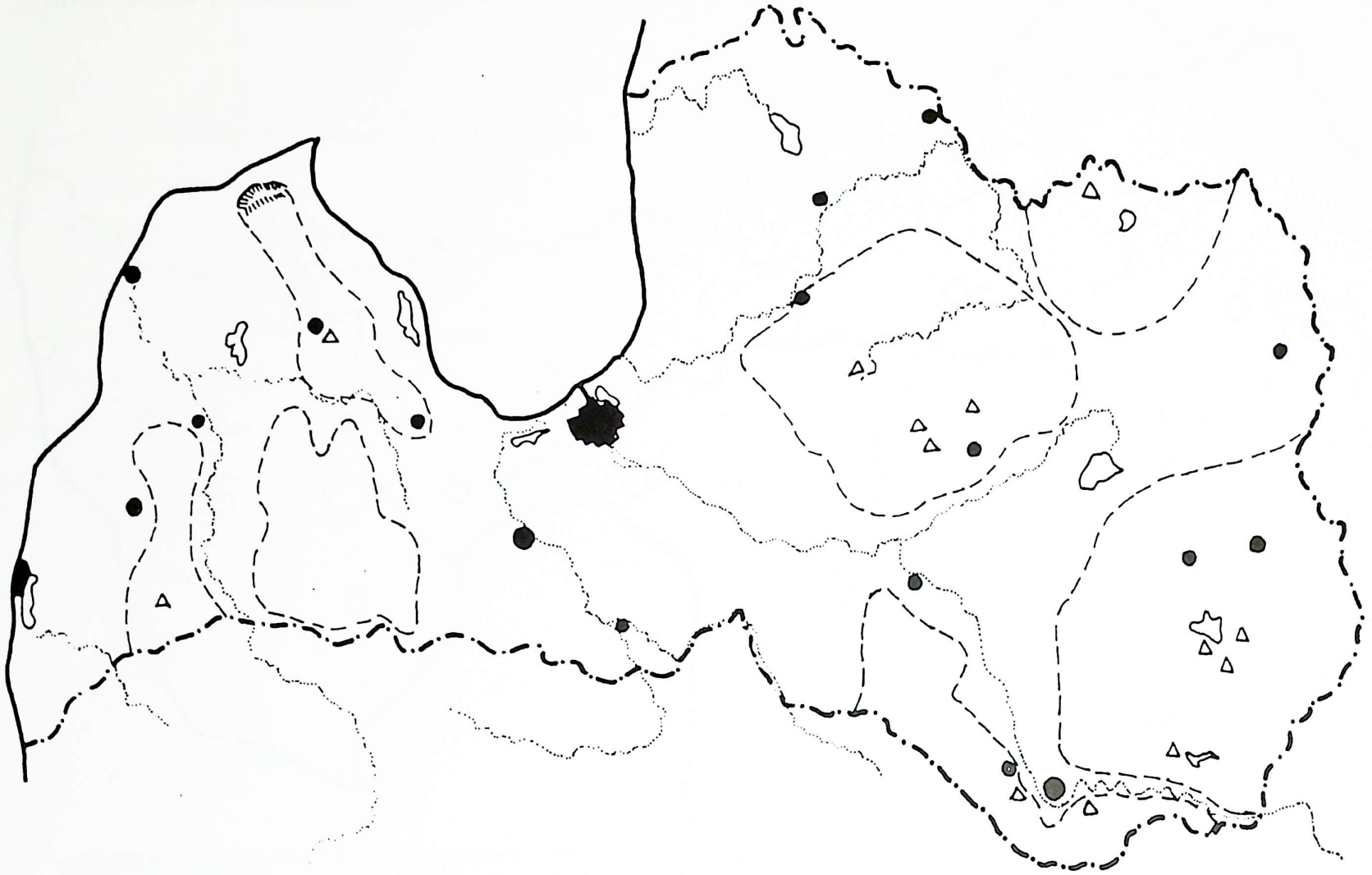
13. LATVIJAS APGABALI, APRIŅĶI UN PILSĒTAS

13.1 Latvijas galvaspilsēta ir Rīga (1970. g. 732 000 iedzīvotāju).
Citas lielākās Latvijas pilsētas (ar 20 000 - 100 000 iedzīvotājiem) ir Liepāja (Kurzemē), Daugavpils (Latgalē) un Jelgava (Zemgalē).

Izkrāso apgabalus. Ieraksti apgabalu nosaukumus. Ieraksti apriņķu pilsētu nosaukumus.

13.2 LATVIJA — *ATKĀRTOJUMS*

Ieraksti kalnu, ezeru, upju, pilsētu un jūŗas nosaukumus.

SKOLOTĀJIEM UN VECĀKIEM

PIRMĀS DARBA BURTNĪCAS Latvijas ģeografijā — *Zeme, ūdeņi, kalni* NOLŪKS. Burtnīca domāta, lai skolnieks, izlasījis vielu ģeografijas grāmatā, dabūtu aktīvi vingrināties uzdevumu atrisināšanā, izkrāsojot kartes, ierakstot vietu nosaukumus, zīmējot diagrammas u.t.t. IEGUVUMS: bērns mācās šo priekšmetu aktīvi. Darītais daudz labāk iespiežas atmiņā nekā dzirdētais.

DARBA BURTNĪCAS SADALĪJUMS. Burtnīca sakārtota līdztekus Amerikas Latviešu Apvienības Izglītības biroja izdotajai ģeografijas grāmatai *Mūsu tēvzeme Latvija*. Bērns liek lietā grāmatā iegūtās zināšanas. Mācīšanās notiek soli pa solim, ļoti pakāpeniski. Katrā nodaļā ietilpst kartes vai diagrammas un jautājumi. Bērnam jāiepilda darba burtnīcā prasītā informācija, kas attiecas uz vielu attiecīgajā mācību grāmatas nodaļā. Atkārtojumu jautājumus var lietot arī pārbaudījumiem. Tāpat dažādās kartes var lietot pārbaudījumiem un atkārtošanai. Šādā veidā bērns mācās Latvijas ģeografiju ļoti pakāpeniski, iemācīto vielu pastāvīgi atkārtojot; tā labāk iespiežas atmiņā.

DARBA BURTNĪCAS PIEEJA. Burtnīcā ievērots kopuma un veseluma princips. Tas nozīmē, ka bērns, mācoties, piem., par Vidzemes Centrālo augstieni, iepazīstas arī ar pilsētām tās pakājē, ar upi, kas tajā sākas, un ar lielākajiem ezeriem šai augstienē. Tāpat, mācoties, piem., par Gauju, atkārto faktus par Vidzemes Centrālo augstieni, ar to starpību, ka nu bērnam pašam informācija jāieraksta, jāiekrāso vai jāiezīmē, jo viņš ir to jau mācījies. IEGUVUMS: paša ierakstītu vārdu bērns atcerēsies labāk nekā grāmatā redzētu; paša izkrāsota karte labāk iespiedīsies bērna atmiņā; burtnīca veicina bērna atmiņas vingrināšanu un spriedumu. IETEIKTĀS SPĒLES. Burtnīcas vidus lapās iespiestās spēles ir pašsaprotamas. IEGUVUMS: bērna Latvijas ģeografijas zināšanu nostiprināšana spēles veidā.

LĪDZĀS LIETOJAMIE MATERIĀLI. Ģeografijas pirmā darba burtnīca *Latvija — zeme, ūdeņi, kalni* lietājama kopā ar *Mūsu tēvzeme Latvija* (ALA, 1979) un Mantnieka Latvijas sienas kartēm. Pēc šīs burtnīcas nobeigšanas lietojama ģeografijas darba burtnīcas otra daļa *Latvija — daba ļaudis, darbi* (Mazputniņa skolas daļa, 1970). Karšu izkrāsošanai būs vajadzīgas krāsas. Ieteicams lietāt zīmuļu un nevis vaska krāsas, jo uz vaska krāsām nevar uzrakstīt citu vajadzīgo informāciju.